

„მოგზაური“ წელი-
წალში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერი 10 კ.
ადრებს: თფილისი,
ნიკოლოზ. ქ. № 44.

მეგზაური

რედაქცია ღიაა ყო-
ველ დღე დილის
10 საათ. შუადღის
1 საათამდე, და სა-
ღამის: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

უკველკვირეული ჟურნალი

№ 36.

კვირა, 2 ოქტომბერი 1905 წლისა.

№ 36.

„მოგზაურის“ რედაქციისაგან: მოვაცანებთ იმ ხელის-
მომწერთ, რომელთაც შემოსატანი ფული სრულად
არ აქვთ გადახდილი, დასჩქარონ შემოტანა.

შინაასი: უცნაური ლოლიკა, ფ. მახაძისა.—ოფიციალური
ცნობა.—სხვა-და-სხვა ამბები.—რუსეთის ქრონიკა.—უცხოეთის ქრონი-
კა.—შინაური მიმოხილვა.—ვინ იცავს სომხის პროლეტარიატს? ფ. მა-
ხაძისა.—პროფესიონალური კავშირები დასავლეთ ევროპაში (თარგ-
მანი).—ცნა წერილი გაზ. „ჩერნ. ვესტნიკის“ რედაქტორის, ბ-
ნიციტინის მიმართ, ვ. ვარტანიანისა.—წერილი რედაქციის მიმართ.—
განცხადებები.

უცნაური ლოლიკა.

ულოლიკობა ხშირი მოვლენაა როგორც ცხოვრებაში,
ისე მწერლობაშიაც. მაგრამ ულოლიკობაც არის და ულო-
ლიკობაც. ზოგიერთ შემთხვევაში თუ ულოლიკობაც მისატე-
ვებელ ცოდვით ჩაითვლება, სხვა შემთხვევაში იგი მართლა
რომ მიუტევებელი ცოდვაა. ვინ მოთვლის რამდენ ლოლიკურ
ნახტომებს აკეთებს გაზ. „ივერიის“ მეთაურების ავტორი, მა-
გრამ უნდა გამოვტყვევო, რომ ის ლოლიკური ნახტომი,
რომელიც № 174-ის მეთაურის ავტორის მოუვიდა, სწორეთ
რომ მიუტევებელ ცოდვით უნდა ჩაითვალოს, თუ სადმე სა-
მართალია. ჩვენ აქ არაფერს ვამბობთ ავტორის ისეთ ცილის
წამებაზე. როგორც არის, მაგ., ის გარემოება, რომ ჩვენ ვი-
თომც ღერი ფიქციითა მიგვაჩნდეს, რომ ჩვენ ვითომც სამუდა-
მოდ გავლენილი გვექნადეს ხმარებიდან სიტყვები: ერი, სამ-
შობლო, ენა, ვინაიდან არც „ივერია“ და არც „ცნობის
ფურცელი“ ისე სიტყვას არ დაძრავენ, რომ ჩვენ ასეთი ცი-
ლი არ დაგვწამონ. რომ ჩვენ ერი ფიქციით არ მიგვაჩნია,
რომ ჩვენ არ უარყოფთ ენას, ეს ყველასათვის აშკარაა, ვინც
ჩვენ შეხედულეებს ცოტათი მაინც ვაცნობია, ვინაიდან რო-
გორც ერი, ისე ენა უტყუარი და თვალსაჩინო ფაქტია და
იმის უარისყოფა მხოლოდ ბრძმს და სრულიად უფიცს შეუ-
ძლია, თორემ სხვის არავის. მაგრამ საქმე ის არის. რომ ჩვენ
ერი და ენა გვესმის სხვანაირათ, ვინემ ჩვენ მოწინააღმდეგეთ
და აი ეს განსხვავება იმათ ვერ შეუგნიათ, თუ არ სურთ,
რომ შეიგნონ. მაგრამ აქ ჩვენ ამაზე როდი ვლაპარაკობთ.

იმავე მეთაურ წერილში ჩვენი ავტორი განმარტავს კლას-
სობრივი ბრძოლის დედა-აზრს ისე, როგორც ეს ამესავე და-
სელებს ესმით. თანახმად ამ მოძღვრებისა საზოგადოება და-
ყოფილია რამდენიმე ერთიმეორის მოწინააღმდეგე კლასებათ,
რომლებიც ერთიერთიანეთს ებრძვიან სამკვდრო-სასიცოცხლოთ.
თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოება წარმოადგენს ორ

მთავარ საზოგადოებრივ კლასს, ბურჟუაზიას და პროლეტარი-
ატს, და ამ ორ კლასს შორის სწარმოებს შეუწყვეტელი სამ-
კვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა. ეს ბრძოლა რო ბურჟუაზიის
დამარცხებით და პროლეტარიატის გამარჯვებით უნდა გათავ-
დეს,—ეს დღეს ყველასათვის აშკარა უნდა იყოს, ვინც თანა-
მედროვე ცხოვრების განვითარებას დაკვირვებელი არის. ამას-
თანავე ჩვენ ვამბობთ, რომ ამ კლასსობრივი ბრძოლის გარ-
შემო ტრიალებს დღეს მთელი საზოგადოებრივი ცხოვრება.
კლასთა შორის ბრძოლის თვალთა ხედვის წერტილიდან ვუ-
ყურებთ ჩვენ სხვათა შორის თანამედროვე ეროვნულ კითხვა-
საც. პროლეტარიატი ერთ წუთსაც ვერ დატოვებს კლასსობ-
რივ თვალთა ხედვის ისარს. იმას საერთოდ არაფერი არა აქვს
ბურჟუაზიასთან, სულ ერთია რომელ ერს ეკუთვნის ეს უკა-
ნასკნელი. სულ სხვანაირათ იქცევიან ნაციონალისტები და
ნაციონალ-დემოკრატები. იმათი აზრით პროლეტარიატი ყვე-
ლა ერის ბურჟუაზიას ერთნაირათ როდი უნდა უყურებდეს.
ქართველი პროლეტარიატი, მაგ., ქართველ ბურჟუაზიასთან
ბრძოლაში უნდა ხელმძღვანელობდეს კლასსობრივი პრინცი-
პით, მაგრამ უცხო ერის ბურჟუაზიასთან ბრძოლის დროს
მან უნდა დაუტევოს ეს პრინციპი, შეუერთდეს სხვა საზოგა-
დოებრივ კლასებს, ე. ი. თავის ერის ბურჟუაზიას, და ისე
ებრძოლოს უცხო ბურჟუაზიას არა კლასსობრივ, არამედ
ეროვნულ ნადავზე. ჩვენ კარგათ ვიცით, თუ რას მოასწა-
ვებს ეროვნულ ნადავზე ბრძოლა უცხო ერის ბურჟუაზიას-
თან. ეს იქნება კლასსობრივი ბრძოლის უარის ყოფა არა მარ-
ტო უცხო ერის ბურჟუაზიასთან, არამედ თავისივე ერის ბურ-
ჟუაზიასთანაც. და აი სწორეთ ეს წადილთ ნაციონალისტებს და
სწორეთ ამიტომაც გავიძახით ჩვენ, რომ ნაციონალისტები
ბურჟუაში ახვევენ კლასსობრივ ბრძოლასო. „ივერიის“ ხსენე-
ბული მეთაურის ავტორი ამას კიდევ ასეთ მოსაზრებას უმა-
ტებს. თუ ქართველმა, ერმა დღეს მარტო კლასსობრივ ნია-
დავზე დაუწყო ბრძოლა სომხის ბურჟუაზიას, ეს უკანასკნე-
ლი სულ მთლად დაისაკუთრებს მთელ ჩვენ მიწა-წყალს, კარ-
მიდამოს და სარჩო-საბადებელს. სომხის ბურჟუაზიას, თურმე,
ჩვენი ავტორის შეხედულებით, როდი ეშინია კლასსობრივი
ბრძოლის, იგი თურმე ამ უკანასკნელის მოგონებაზე მხოლოდ
ეშმაკურათ ილიძება, და თითქო ქართველ ხალხს ასე ეუბნე-
ბა თავის გულში: რამდენიც გნებავდეთ კლასსობრივ ნიადა-
ვზე მებრძოლეთ, ოღონდ ეროვნულ ნადავზე ნუ მებრძოლე-
ბით, ვინაიდან კლასსობრივ ნიადავზე მე სრულებით ვერაფერს
ჩამომჩნებიოთ. აი ასე მსჯელობს „ივერიის“ მეთაურის გულ-
უბრყვილო ავტორი. და ის კი არ აგონდება, რომ სომხის
ბურჟუაზიას, თუ ქვეა აქვს, უფრო კლასსობრივი ბრძოლის

უნდა ეწინოდეს და არა ეროვნულის, ვინაიდან კლასობრივ ნიადაგზე მას ებრძვის მისივე საკუთარი პროლეტარიატი, ისე როგორც ქართველ ბურჟუაზიას ებრძვის ქართველი პროლეტარიატი. საკვირველია, თუ ქართველ ბურჟუაზიას ეწინა კლასობრივი ბრძოლის, რათ სომხის ბურჟუაზიას არ უნდა ეწინოდეს? ქართველ ბურჟუაზიისთვის თუ ხელსაყრელი არ არის კლასობრივი ბრძოლა, რათ იქნება იგი ხელსაყრელი სომხის ბურჟუაზიისთვის? ეს ისეთი ულოლიკობაა, რომლის მსგავსი იშვიათათ მოიძებნება. თვით ჩვენ ულოლიკობით ვანთქმულ უურნალ-გაზეთობაში. ან შეიძლება ჩვენ ავტორს გავჩინოთ, რომ სომხის ბურჟუაზიას როდი ებრძვის სომხის პროლეტარიატი კლასობრივ ნიადაგზე? ასე მხოლოდ ნაციონალისტი და ნაციონალ-დემოკრატი ფიქრობს; და არა თუ ფიქრობს, არამედ იგი ავრცელებს ასეთ აზრს თავის ერის პროლეტარიატში. ქართველი ნაციონალისტი გამოდის და ქართველ მუშა ხალხს ეუბნება: შენ ქართველ ბურჟუაზიას კი არ უნდა ებრძოლო, რადგანაც მას შენთან საერთო ინტერესები აქვს, რადგანაც იგი საერთო კულტურას ქმნის; შენ სომხის ბურჟუაზიას უნდა ებრძოლო, რომელიც ჩვენ ერს მიწა-წყალს ართმევს, სარჩო-საბადებელს გლეჯს ხელიდან; და ჩვენი საერთო მტერი სწორეთ ის არის. ასე იქცევა, რასაკვირველია. სომხის ბურჟუა-ნაციონალისტი, და აი ორ ერის მუშა ხალხს შორის იბადება განხეთქილება. ჩვენ ვგმობთ და ვკიცხავთ ბურჟუაზიის ასეთ ოინებს და ხრიკებს თავის ბატონობის გასაგრძელებლათ და მუშა ხალხის დასაჩაგრავათ. ყველაზე უფრო უძლიერეს იარაღათ ამ საქმეში ჩვენ მიგვაჩნია კლასობრივი წინააღმდეგობის და კლასობრივი ბრძოლის შეგნება,

ფ. მახარაძე.

ოფიციალური ცნობა.

(„კავკასია“ № 246).

ნამესტნიკის თანხმობით, კავკასიის პოლიციის უფროსმა დაუგზავნა ცირკულარო გუბერნატორებს, ოლქის უფროსებს, გუბერნიის, ოლქის და რკინის გზის ენდარმთა გამგეობებს, პოლიცმეისტრებს, ოლქის და მაზრის უფროსებს. ამ ცირკულარში მათ სახელმძღვანელოთ შემდეგი საფუძვლებია აღნიშნული.

მდგომარე წლის თებერვალში საქიროთ დაინახეს კავკასიის ნამესტნიკის თანამდებობის აღდგენა სრულის უფლებით. როგორც ამის შესახებ გამოცემულ უმაღლეს რესკრიპტიდან ჩანს, უმთავრეს საქმეთ ცნეს დაუყოვნებლივ წესიერების აღდგენა კავკასიაში, რათა ამ კუთხეშიაც შესაძლებელი ყოფილიყო შიდა რუსეთში განზრახულ რეფორმების შემოღება.

იმ განზრახვით, უმჯობესათ ყოფილიყო ასრულებული ეს მიზანი, სხვათა შორის, საქიროთ ცნობილ იქნა დაარსება კავკასიის პოლიციის გამგის თანამდებობისა. ამ თანამდებობის შტაბში უნდა გაერთიანებულიყო მოქმედება სანამესტნიკოში პოლიციის სხვადასხვა ორგანოთა მოქმედებისა. ამ წლისა 22 მაისს გამოცხადდა უმაღლესი ბრძანება სენატის მიმართ, რომელიც შეეხება ამ საგანს; ამასთანავე გამოცხადებულ იქნა დებულება კავკასიის პოლიციის გამგის შესახებ, რომელიც განსაზღვრავს ამ თანამდებობის სხვა და სხვა მოვალეობას. ამ დებულების მეორე მუხლის ძალით, პოლიციის გამგე ნამესტნიკის უმაღლეს ხელმძღვანელობით თვალ-ყურს იქერს და

ზრუნავს სახელმწიფო წყობილების და საზოგადოებრივ მშვიდობიანობის დასაცველად კავკასიის საზღვრებში.

ამ გვარათ, ნამესტნიკის დანიშნულებათა ასასრულებლად, პირდაპირ იმას ექვემდებარება ერთ-ერთი აქტიური ორგანო, რომელიც თვალ-ყურს ადევნებს ქვეყნის საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებას, ვალდებულია დაიცვას სახელმწიფო და საზოგადოებრივი წესიერება.

უმაღლესი რესკრიპტი და უმაღლესი სახელობითი ბრძანებანი შეიცავენ უმაღლესის ნების გამოხატულებას იმის შესახებ, რომ საქიროთა დაარსდეს განსაკუთრებით უმაღლესი თანამდებობა კავკასიისთვის, შექტურვილი ისეთის უფლებებით რომლებიც შეძლებას მისცემენ დამოუკიდებლ ივ და საქიროთა გადაწყვეტოს ხოლმე ადგილობრივ ყველა საკითხი ამ ფართო და მდიდარ განაპირა ქვეყნის დაწყნარების შესახებ; ახალის თანამდებობის პირს ადგილობრივ უნდა შეესწავლა ქვეყნის საქიროებანი, თავის დროზე პასუხი უნდა გაცეა ხოლმე მცხოვრებლების მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებით და მიუხედავად ყოველივე, რაც კი ხელს უშლიდა საზოგადოებრივ განვითარებას და ეკონომიურ აყვავებას.

ექვს გარეშეა, რომ ასეთი მძიმე საქმე კეოილად ასრულებდა, თუ ნამესტნიკს დაეხმარებოდა კავკასიის მცხოვრებნიც და იმის ხელქვეითი მოხელენი. ნამესტნიკმა არა ერთხელ გამოთქვა თავისი რწმენა, რომ ამ საქმეში მას დაეხმარებოდა ყველა წოდება და ხალხთა გონიერი ელემენტები; იგივე იყო გამოთქმული ზემოაღნიშნულს უმაღლეს რესკრიპტიშიაც, მოხელათა შესახებ ნამესტნიკმა ეს გამოთქვა შემდეგ დეკრეტში: „დარწმუნებული ვარ, რომ ყველა მსახურნი (თავრობის დაწესებულებებში) შეივინებენ, რაოდენ საქიროთა ამ მძიმე დროს, ყოველი ძალ-ღონე ვიღონათ და კავკასიაში კეთილდღეობა დავამყაროთ იმ სახით, რომელიც აღნიშნულია ხელმწიფე-იმპერატორის რესკრიპტიში ჩემს სახელზე“.

რაც შეეხება კავკასიაში საპოლიციო ნაწილის გამგის თანამდებობის დაწესებას, საქიროთა აღინიშნოს, რომ ამით უნდოდათ კავკასიაში სხვადასხვა საპოლიციო დაწესებულებათა მოქმედების გაერთიანება. გაერთიანება არ შეიძლება იყოს მხოლოდ მეხანიკური, ე. ი. შეთანხმება იმ პირთა და დაწესებულებათა, რომელთაც მინდობილი აქვს პოლიტიკურ დანაშაულობათა დევნა და თავიდან აცილება, არამედ უნდა იყოს შეერთება და შეთანხმება ყველა დაწესებულებათა ენერგიულ საერთო მუშაობისთვის, რომელსაც სავგნად უნდა ჰქონდეს საზოგადოებრივ წეს-რიგის დაცვა კავკასიაში, რისთვისაც საქიროთა შეგნებული შემოქმედებითა მუშაობა და არა უბრალო საპოლიციო ძიება. თუ იმას ვიქონიებთ მხედველობაში, რომ საზოგადოებრივ წესიერების დაცვა მარტო პოლიციურ მოღვაწეობას არ შეუძლია, არამედ ამისთვის საქიროთა საზოგადოების კეთილგონიერ ელემენტთა დახმარება, მაშინ, ჩემის აზრით, არც იმას უნდა ვიფიქვებდეთ რომ საზოგადოება ასეთს დახმარებას მაშინ აღმოუჩენს მთავრობას, თუ ექნება იმისი ნდობა და პატივისცემა; ხოლო საზოგადოების ნდობისა და პატივისცემის მოპოვება მაშინ შეუძლია მთავრობას, როცა დაამტკიცებს, რომ მას მხოლოდ კანონიერების დაცვა წადიან და რომ, მას საზრუნველ საგნათ გაუხდია ყველა მცხოვრებთა კეთილდღეობა.

გავიცან რა საერთო ხასიათი კავკასიის სათანადო უფროსთა მოქმედებისა, საშუაზროთ, უნდა ვიღიარო, რომ მათი მოქმედების ხასიათი არ შეეფერება მათის სამსახურის მოთხოვნილებათ, საზოგადოებრივ უზრუნველ-ყოფილებისა და სახელმწიფო წესწყობილების დაცვა მარტო მაშინ შეიძლება,

თუ სათანადო მთავრობა დაიმსახურებს მკვიდრთა ნდობას და დარწმუნებული იქნება, რომ მთავრობის წარმომადგენლები მართლად მკვიდრთა კეთილდღეობას ემსახურებიან, განურჩევლათ კლასებისა, და თავის სამსახურის აღსრულების დროს მოხელენი მტკიცე და შეურყეველი იქნებიან.

ჩვენ დავასახელებთ იმ გარემოებათ, რომელთაც ადგილი არ უნდა ჰქონოდა მოხელეთა მოქმედებაში და რომელთა თვლიდან აცილება საჭიროა. 1) ჩვენ არა ერთხელ შეგვიჩვენია, რომ ადგილობრივ მთავრობის ორგანოთა წარმომადგენელნი ყოველივე მოძრაობის — მუშათა თუ აგრარულს მიუხედავად: ასახელებენ ბოროტ-გამზრახველთა აგიტაციას მათდამი რწმუნებულ რაიონებში და თხოულობენ ამ აგიტატორების გაძევებას, რის შემდეგაც ყოველივე მოძრაობა ვითომდა თავის-თავადაც ჩაქრება. ჩვენ არას ვიტყვით იმის შესახებ, რომ ასეთი აზრი ცხოვრებაში არა მართლდება, ვინაიდან ბოროტ-გამზრახველთა გაძევებით არავითარი მოძრაობა არ ჩამქრალა, ვიტყვით მხოლოდ, რომ ასეთი აზრი თეორიულადაც მართალი არ არის. ყოველივე აგიტაცია მხოლოდ მაშინ გამოიღობს ხოლმე ნაყოფს, როდესაც მას ნიადაგი აქვს ხალხში. მაშასადამე, ჩვენ ვერ დავუჯერებთ ადგილობრივ დაწესებულებათა იმ უფროსებს, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ თუნდა, მაგალითად, სისტემატიური გაფიცვა ათასისა და ათი-ათასის მუშისა, რომელიც გაფიცვებიც ხშირად სამხედრო ძალის ხმარებას გვიძლევენ ხოლმე და ამ ძალის ხმარებას აღაპიანთა მსხვერპლიც მოსდევს, მართა რამდენიმე ბოროტ-გამზრახველის აგიტაციის ნაყოფი იყოს. ასეთი მსუბუქი ახსნა-განმარტება ამ დიად მოვლენათა, სამუშაოდ, მართა იმას ამტკიცებს, რომ სათანადო მთავრობა გულგრილად ეკიდება თვის თანამდებობათა აღსრულებას და არა სცდილობს ყოველ მხრიდან გამოირკვიოს, შეისწავლოს ეს მოვლენა. უამისოთა კი მე არ შემძლია ნამესტნიკს გავაცნო საქმის ნაწილი ვითარება. ამასთანავე ჩემ მოხსენებაში ნამესტნიკისადმი ყოველთვის დავასახელებ ხოლმე იმ მოხელეთ, რომლებიც წინდაწინვე ზედმიწევნით გამაცნობენ საქმის გარემოებას და ამითა საშუალებას მოგვცემენ, რომ ჯგროვანისა და სათანადო ზომების მიღებით თავიდან ავიცილოთ მომავალი სამუშაო შედეგი. 2) ვინაიდან სათანადო მთავრობას ასეთი ყალბი წარმოდგენა აქვს საზოგადოებრივისა და კლასობრივ მოძრაობის მიხედვებზე, შევამჩნიე აგრეთვე, რომ ძალიან ხშირათ თხოულობენ ხოლმე ამა თუ იმ ბოროტ აგიტატორის სამშობლოდან გაძევებას. უნდა ესთქვა, რომ რადგანაც სისხლის სამართლის წესის 1035 მუხლის ძალით სახელმწიფო წესწყობილების მტერთა წინააღმდეგ მოქმედებისათვის, მე არ შემძლია მხარი დავუჭირო ფართო პრაქტიკას აღმინისტრაციულ დასჯისას. მე ვგონია, რომ ამგვარი ბრძოლა სახელმწიფო წესწყობილების მტერთა წინააღმდეგ, რომელ მტერთა გამრავლებას შეიძლება აღმინისტრაციულმა რეპრესიებმა შეუწყოს ხელი, არამც თუ სასარგებლო არ არის, არამედ პირდაპირ მივინებულკაა ჩვენთვის, ვინაიდან ასეთი ხშირი და სასტიკი ზომები ხალხის თვალში მთავრობას ამარუს უტყვავს და ექვსა მზადებს მის სამართლიანობა-თანდათანობაში. აღმინისტრაციული რეპრესია მხოლოდ იშვიათად და უსაკიროეს შემთხვევებში უნდა იხმარებოდეს, ხოლო როცა ეს რეპრესია საერთო წესადა ხდება და იხმარება არაიშვიათ შემთხვევაშიც კი, აღვლევს და ამწავებს ხალხს, სთვსავს შუღლს მთავრობის წარმომადგენელთა შორის და ხელს უწყობს მთავრობის მტრებს, რომ ეს ზომები მთავრობის თვითნებობად მონათლოს. რაც შეეხება იმ გარემოებას, რომ ჟანდარმთა კორპუსის მოხელენიც მიმართავენ ხოლმე ამ ზომებს. ჟანდარმთა ოფიცრების

ულონობას ამტკიცებს, იმას, რომ ამათ არ ძალ-უძთ საქმის რიგანი გამოძიება, ანუ სათანადო დეფსება ამა თუ იმ აგიტატორის მოქმედებისა, რომელიც შეიძლება დასასჯელიც არ იყოს.

მაგალითათ, დღეს მე ხელთა მაქვს მოხსენება ჟანდარმებისა იმ ზირთა აღმინისტრაციულად დასჯის შესახებ, რომლებიც აგიტაციას ეწეოდნენ მუშათა, მეეტლეთა და ლაქიათა შორის და ის კი არ არის ნათქვამი, რომ ეს პირნი სრულიადც არ ეკუთვნიან რომელიმე აკრძალულ ორგანიზაციას და აგიტაციას მხოლოდ ეკონომიურ ნიადაგზე ეწეოდნენ. ერთი მათგანის შესახებ ხომ საკმარისი საბუთებიც არ არის ნათქვამი, მეორის შესახებ კი არის, ეს მეორე 17 წლის ქაბუკია და ისეთი საქციელიც ჩაუდგინა, რომ იგი განსამართლებულ უნდა იქნას სისხლის სამართლის წესით და პასუხის გებაშიც მიუციათ, მაგრამ არც ჟანდარმს და არც ბრალმდებელს საქირთ არ დაუხახავთ მისი წინასწარი დაპატიმრება, ვინაიდან საქმთა საფუძველს ვერა პოვლობდნენ. ვიმეორებ, რომ, ფაქტიურად დაუსაბუთებელი მოხსენება არც კი უნდა წარმოედგინათ. ამ ორ კაცს სულ სხვადასხვა დანაშაულის ჩადენა ბრალდებათ, და მათთვის ერთსა და იმავე სასჯელის დედებას კი თხოულობენ. რომელსაც ეს მოხსენება ნამესტნიკს წარუვლდინე, ნამესტნიკმა მოისურვა მხოლოდ მეორეს დასჯა სისხლის სამართლის 1035 მუხლის ძალით და მიზრძანა ორივენი გამთავისუფლებინა და თან გამეფრთხილებინა, რომ თუ კიდევ ჩადენდნენ რაიმე დანაშაულს, მაშინ კი გადასახლებულ იქნებოდნენ.

მეორე შემთხვევა. საქმის გამოძიება პოლიციის ცნობებით ქალაქის გამგეობაში არა კეთილსაიმედო მოსამსახურეთა, რომლებიც გაიფიცნენ და ჯამაგირის მომატებას თხოულობდნენ, მოახდინა ჟანდარმთა კორპუსის ოფიცრმა. გამოძიება უმთავრესად დამყარებულია გაფიცვის პირობების გამოკვლევაზე, მაგრამ ძრიელ ნაკლები საბუთები კი აღმოჩნდა. სხვათა შორის ძნელი გამოსამთებელი აღმოჩნდა ჩვენება რამდენიმე კაცისა ერთის შესახებ, რომელიც ვითომ აკრძალულ სარევილიურთა წიგნაკებს აკითხებდა სხვებს. გამოძიებაში მოხსენებულთა მეორე მოუსვენარი კაცი, შეიძლება დანაშავეც კი, მაგრამ, ამის დასასკენელად საქმთა საბუთები ვერ შეუკრებინათ. აქედან ის დასკვნა უნდა გამოვიტანოთ, რომ ჟანდარმთა ოფიცერი გამოძიების დროს ყალბ გზას დაადგა და გამოძიების საგნად თავისთავათ უმნიშვნელო ფაქტი იარჩია--გაფიცვა მოსამსახურეთა ჯამაგირის მომატების მოთხოვნით -- ფაქტი, რომელიც ან არავითარ ჟანდარმთა გამოძიებას არ საქიროებდა, ან ამ ოფიცრმა ვერ მოახერხა აღმოეჩინა ფაქტები ქალაქის გამგეობაში მოსამსახურეთა არა კეთილ-საიმედობისა. ამ საქმის გამო კი ადგილობრივი მთავრობა რამდენიმე კაცის გადასახლებასა თხოულობს, ამავე დროს ამავე საქმიდანვე სჩანს, რომ სამი ბრალდებულთაგანი დასჯილ უნდა იქნეს სისხლის სამართლის 1035 მუხლის ძალით, თუმცა არც ერთი მათგანი დატუსაღებულნი არ არის.

ეს მეორე საქმე თვალსაჩინოთა ყოფს, რომ მთავრობის ადგილობრივი წარმომადგენელნი სათანადო გულმოდგინებითა და დავირვებით არ ეპყრობიან თავის სამსახურის მოვალეობის აღსრულებას. სულ უბრალო საქმეა და 56 ფურცელი ქალაქი კი გაუჭრლებიათ, თუ იმ მიწერ-მოწერას არ ვაანგარიშებთ, რომლებიც საქმეში არ არის ჩაკრებული და რომელიც წარედგინა ნამესტნიკის საბჭოს და ზედმეტი და უსარგებლო დროს დაკარგვა გამოიწვია, ვინაიდან სასტიკ რეპრესიულ ზომების მიღება იმ უმნიშვნელო გაფიცვისა გამო, რომელიც გამგეობის კედლებს არ უნდა ვასცილებოდა,

არამც თუ გააწვავებდა იმ პირთ, რომელთაც ეს რეპრესია დაადგებოდათ, არამედ ააღიარებდა კიდევ მცხოვრებთ და აამხებდა მთავრობის წინააღმდეგ, რადგანაც ამ რეპრესიების მისაღებათ საჭირო საბუთი ხელთ არ გვეჭირა.

3) შეგვიანვე აგრეთვე. რომ ხშირათ ატუსაღებენ ხოლმე სხვა და სხვა პირთ, თუმცა საამისოთ საქმით საბუთები არა აქვს. ასეთი ამბავიც მომხდარა, რომ ჟანდარმის აფიცრის დაუტუსაღებია კაცი, და თავის გადაწყვეტილების პირი ბრალმდებლისათვის არ გაუგზავნია—რასაც კანონი სასტიკად თხოულობს—და არც თავი შეუწყუხებია საქმის გამოძიებით. კაცი იგი ორ კვირაზედ მეტი იჯდ ციხეში და განთავისუფლებულ იქმნა მხოლოდ მაშინ, როცა ეს ბრალმდებელმა მოითხოვა ამ ტუსაღის საჩივრის გამო. ამასთანავე აღმოჩნდა, რომ ეს კაცი სრულიად უდანაშაულო ყოფილა და ჟანდარმის აფიცრის ცოტა თავი რომ შეეწყუხებინა, დატუსაღების რამდენიმე საათის შემდეგ, სრულ სიმართლეს შეიტყობდა. უნდა ახსოვდეთ სათანადო მოხელეთ, რომ თავისუფლების წართმევა და კაცის მარტოდ-მარტო გამოწყვეტვა ოთახში ისეთი დიდი სასჯელია, რომ სასტიკი ზომები უნდა იქმნეს მიღებული იმათ წინააღმდეგ, რომლებიც ასეთ სასჯელს ვისმე უსაბუთოთ მიაყენებენ. 4) თუ მთავრობის წარმომადგენელთა მიერ ჩადენილი თვითნებობა აბრუსუტებავენ ამ მთავრობას ხალხის თვალში და ხალხს სამართლიანად აღიქვამს, არა ნაკლებ ასუსტებს და ამცირებს მთავრობას ის გარემოებაც, რომ მთავრობის წარმომადგენელი გულგრილათ ეკიდებიან თავის მოვალეობის აღსრულებას და მთელის თავის ძლიერებით არ გამოიჩინენ ხოლმე იმ უფლებათ, რომელიც მათ აქვთ მინიჭებული. სწორეთ ამ გარემოებით აიხსნება ის მოვლენა, რომ ხალხი, რომელიც აქამდე ემორჩილებოდა კანონიერ მთავრობას, ხედავს რა მთავრობის სისუსტეს, ღღეს გადაუდგა მას და დაემორჩილა საიდუმლო კომიტეტებს. ამ გვარი მოვლენა აიხსნება მარტო იმით, რომ მთავრობის მოხელენი მთელის წლების განმავლობაში ყურადღებას არ აქცევდნენ ხალხის მწუხარება-დალხინებას, გულგრილად ექცეოდნენ თავის მოვალეობათა აღსრულებას და ამიტომაც, მოულოდნელათ, ხალხის გარეშე დარჩენ. ის ხალხი, რომელმაც დაინახა სისუსტე მთავრობის ორგანოთა, დაემორჩილა იმ საიდუმლო კომიტეტებს, რომლებიც ხალხსაცა და თვით მთავრობასაც ტერრორით უმკლავდებიან. ამ გვარი უწყესობა და ანარჩია დიდათ მაზარალებელია სახელმწიფო წესწყობილებისათვის. ხოლო მთავრობის წარმომადგენლები თავის დროზე რომ დაპყვირებოდნენ ხალხის გაჭირვებას, ან სავსებით შესდგომოდნენ მათდამი მინიჭებულ უფლებათა აღსრულებას, ამისთანა ამბავი არ მოხდებოდა.

5) სამწუხაროთ ასეთივე გულგრილობა მოჩანს ზედამხედველ ორგანოების მოხელეთა მხრივ სარეგოლიუციაო მოქმედების აღმოფხვრის დროსაც. ეს მოხელენი გამოეკიდებიან ხოლმე ისეთ მოვლენებს, რომელთაც არავითარი სარეგოლიუციაო მიზანი არა აქვს, ასტეხენ ხოლმე დაუსრულებელ მიწერ-მოწერას და თავისი პირდაპირი დანიშნულება კი—აღმოჩენა მთავრობის მოწინააღმდეგეთა და მათ მოქმედებათა ავიწყდებათ. ამასთანავე სახელმწიფო წესწყობილების მოწინააღმდეგენი ძალას იკრებენ, სარგებლობენ მთავრობის წარმომადგენელთა ცალ-მხრივ ვატაცებით და თავის ქადაგებას ყველგან ავრცელებენ. კავკასიის ჟანდარმთა ერთ-ერთ სამმართველოს უფროსი მთელის წლის განმავლობაში გულმშვიდათ აღნიშნავდა ხოლმე იმ გარემოებას, რომ ჯარის ერთ-ერთ ნაწილში ვიღაცები სახელმწიფო წესწყობილების საწინააღმდეგო მოწოდებათ ავრცელებდნენ და თან დასძინდა ხოლმე

დამნაშავეთა აღმოჩენა ვერ მოხერხდაო. ასეთის გულგრილობის შედეგმა აღარ დაიფიქრა. ახლა იგივე უფროსი იუწყება: ჯარის ამ ნაწილში შესამჩნევი მოძრაობა დაიწყო და თავის მთავრობას პირდაპირი უკმაყოფილებაც კი გამოუცხადა და „სული საქმელი“ მოიმიზეზაო. ამ გვარად, რეგოლიუციონერებმა იქაც კი მიადწინეს, სადაც მათ ყოველგვარი გზა დახშული უნდა ჰქონოდათ.

6) აქამდის აღსრულებელი რჩება კავკასიის პოლიციის უფროსისადმი ინსტრუქციის მე-13 §, რომლის აღსრულებლობაც ძრვიელ ხელს მიშლის. უმაღლესი მოხელენი მოვალენი არიან დაწვრილებით აღსნან და განუმარტონ აღმასრულებელ ორგანოებს, თუ რა დროს უნდა მიმართონ ხოლმე იარაღს. ექვს გარეშეა, რომ კავკასიის ცხოვრების განსაკუთრებული პირობები დაუყვანებელი თხოულობს იარაღის ხმარებას იქ, სადაც საჭიროება მოითხოვს, მაგრამ ისიც ექვს გარეშეა, რომ იარაღის უადგილოადგილას ხმარებაც, მცხოვრებთა შორის დიდ უკმაყოფილებას და გულისწყრომას იწვევს და ხალხსა და მთავრობის შორის შულღსა სთესავს, ამიტომ უფროსებმა უმცროსებს გადაჭრით უნდა განუმარტონ ხოლმე იარაღის ხმარების დრო. ვიმეორებ იარაღი, დაუყოვნებლივ უნდა იხმარებოდეს, იქ, სადაც საჭიროა, მაგრამ თუ ამ საჭიროებამ განულო, ან არა ყოფილა ასეთი საჭიროება—იარაღის ხმარება თვითნებობად უნდა ჩაიოვალოს. მაგალითად, დამნაშავის დაჭერის დროს, საჭიროა იარაღის ხმარება, მაგრამ თუ დამნაშავე უკვე შეიპყრეს, შეპყრობილის ცემასა და ზედმეტ შევიწროებას ადგილი აღარ უნდა ჰქონდეს.

მე თვითონ ხელს შეგუწყო იარაღის ხმარებას მაშინ, როდესაც საჭიროა, მაგრამ ამავე დროს სასტიკათ მოვეპყრობი თანამდებობის პირთ, თუ იმათ რაიმე თვითნებობა და ძალმომხრე გამოიჩინეს.

სხვა და სხვა ამბებში.

— 11 სექტემბერს ქ. ბაქოში, ბიბი-ეიბათში; „ელექტრონული ძალის“ შენობაში მთავრობის საწინააღმდეგო კრება გაუმართავთ. ამიტომ ქ. ბაქოს დროებით გუბერნატორმა სამხედრო დროის წესების მიხედვით აღმინისტრაციულათ დასაჯა ციხეში დაპატიმრებით: 18 კაცი სამ სამი თვით, 16 კაცი — ორ-ორი თვით და 27 თითო თვით. (ბაქო).

— ვარშავაში 22 სექტემბერს სამხედრო სასამართლომ სიკვდილით დასჯა გადაუწყვიტა იოსკი ორიმას, რომელსაც კაზაკ ლუკოვის მოკვლა ბრალდებოდა.

— შინაგან სექქმეთა მინისტრმა ცირკულიარით გუბერნატორებს აუწყა, წარმომადგენლების არჩევის საქმეში თქვენ ნუ ჩაერევითო.

— 22 სექტემბერს მოსკოვის უნივერსიტეტი დროებით დაიკეტა რექტორის განკარგულებით. ამის შესახებ შემდეგი უნობებია: კრებაზე, რომელიც მხოლოდ სტუდენტებისთვის იყო ნებადართული, ბევრი არა-სტუდენტიც დაესწრო. რექტორმა, რომელსაც ეს გარემოება ამ უცხო პირებისთვის და თვით სტუდენტებისთვისაც საშიშათ მიჩანდა, კომისია დანიშნა. კომისიამ უნივერსიტეტის დროებით დაკეტვა გადაწყვიტა. თორმეტ საათზე ხუთსამდე სტუდენტი შეიკრიბა და რექტორის კრების გამართვა სთხოვა. კრება სამს საათს ვაგრძელდა. კრებაზე რექტორი მოვიდა და თხოვა სტუდენტებს, უცხო პირები არ შეეშვათ, რადგანაც ეს კრება უცაბედათ შესდგა, სტუდენტებმა რექტორთან დებუტაცია ვაგზავნეს და თხოვეს, ამ მოკლე ხანში სტუდენტთა საერთო კრების გა-

მართვის ნება მიეცა. რექტორმა უბასუხა, რომ ამ საკითხს საბჭო გადაწყვეტავსო. უნივერსიტეტი შაბათს ან სამშაბათს გაიხსნება.

— ქსნის ხეობიდან (დუშეთის მაზრა) გვატყობინებენ: უმთავრესი სოფლები ყაზახებით მოიფინა. თითქმის ყოველ დღე ატყვევებენ თითო-ორი კაცს. გლეხ-კაცს, ეტყობა, გული არ უტყდება, არ ეუცხოვება, რასაცა ხედავს. ქართლული სიღინჯით იკავებს თავის ღელვას. წინააღმდეგობას არ იჩენს.

ამ ხანში წითელი რაზმისა აღარა იმის-რა. ხალხში ამ რაზმს საპატიო სახელი უტერია, ვინაიდან ეს რაზმი თავ-განწირვით დევნიდა ქურდებს, ყაჩაღებს. ამ დღეებში იპოვეს გვამი გათქმული ქურდისა. იმის მოკვლას აწერენ წითელ რაზმს, რაზედაც უმაღლიან, თუმცა გლეხი კაცი არც ყოფილა და არც არის სისხლის მოყვარული.

— ზ. ხ. „კავკას“-ში 25 სექტემბერს მომხდარ ამბების შესახებ დაბეჭდილია:

აკვირას, 25 სექტემბერს, ქალაქ თფილისში გაისროლეს ცხრა ყუმბარა. პირველი ყუმბარა ისროლეს საღამოს 7 საათსა და 20 წუთზე ორთაქალაში პოლტავის ყაზახთა სოტ-ნის ყაზარმებთან. ესროლეს ყაზახთა რაზმს. ყუმბარისაგან დაიჭრა ერთი ყაზახი და სამი სალდათი თფილისის პოლკისა, აღგილობრივ კამანდისა და ნიეკოროდის დრაგუნთა პოლკისა; დაიჭრა აგრეთვე რამდენიმე გარეშე კაცი, მათ შორის არტემ საბოვი, რომელიც ამ ჟამთ საავთმყოფოშია. მსუბუქათ დაჭრილი მიხეილ ფარაჯანოვი, სისაჯავი და სარქის ხარაზოვი მიხეილის საავთმყოფოში კრილობის შეხვევის შემდეგ შინ წავიდნენ. მეორე ყურბარა, იქვე ვასროლილი, არ გასქდა. შეიპყრეს რამდენიმე კაცი, მათ შორის ავაქ არუშანოვი, რომელმაც ყურბარა გაისროლა.

ყუმბარა გაისროლეს აგრეთვე ბროსის ქუჩაზე (მესამე საპოლიციო ნაწილი). აქ ოთხი ყუმბარა გასქდა. ბოროტ-მოქმედნი მისულან ყაზახთა ნაწილის ყაზარმასთან, რომელიც საპოლის ბატალიონის ყაზარმის უკან არის, და აღაყაფის კარებიდან ეზოში ზედიზედ ოთხი ყუმბარა შეუღლიათ. გამსქდარ ყუმბარის ნატყვებით დაიჭრენ ყაზახები მაქსიმ შელუტკო და კუზმა სერედა. ეს უკანასკნელი 25 სექტემბრის ღამეს საავთმყოფოში მოკვდა. ყაზახები გარეთ გავარდნენ და დედენენ გაქცეულთ, რომელთაც ეტლი უტედათ; ამასთან სროლაც დაუწყეს. თავის მხრივ ბოროტ-მოქმედებმა რევოლვერებით ასტყეს სროლა. ყაზახებმა ერთი იქვე მოკლეს და უნახეს ყუმბარა. ორი კი ეტლში ჩაჯდა და გაიქცა. ამით მსუბუქათ ხელში დაჭრეს ერთი ყაზახი. დევნისა და სროლის დროს დაშავდნენ შემთხვევით გამვლენიც. სასიკვდილოთ დაიჭრა და მიხეილის საავთმყოფოში გარდაიცვალა ლიუტერანთა ობერ-პასტორი მიულდერი, მძიმე ზურგში დაიჭრა და წუხელ უკვე გარდაიცვალა სახაზინო თეატრის რეჟისორის თანაშემწე მიხეილ ბოიარსკი. რომელიც ქუჩას გადადიოდა სახაზინო თეატრთან. დაიჭრა აგრეთვე ქუჩაში მიმავალი აღექსანდრე ფარმაზანოვი, მსუბუქათ მუცელში ზაქარია კოკოლაშვილი და თავში—კარაბეტ გრიქუროვი. ესენი, კრილობის შეხვევის შემდეგ შინ წავიდნენ, მას გარდა ბროსის ქუჩაზე მოკლულ იქნა სამი უკნობი კაცი, რომელთა გვამებიც მიხეილის საავთმყოფოს საანატომიო განყოფილებაში წაიღეს. ნაშუალამევის პირველ საათზე ბროსის ქუჩაზე, ყაზახთა და საპოლის ბატალიონის ყაზარმებს შუა პოლიციამ იპოვა გატენილი, მაგრამ არ გავარდნილი ყუმბარა. ამ ორ ადგილის გარდა ყუმბარები გაისროლეს ერთ-ერთ

ლოვის ქუჩაზედაც, სასახლის გვერდზე, იქ, სადაც ნამესტნიკის კონცერის ყაზახთა ყაზარმეია. როდესაც აქაურმა ყაზახებმა ბროსის ქუჩიდან ყუმბარისა და სროლის ხმა გაიგონეს, ეროლოვის ქუჩაზე გამოცვიდნენ. მაგრამ იმ დროს, როდესაც ყაზახები, ბრძანების თანახმად, მოტრიალდნენ, ზურგი ნამესტნიკის ბაღს შეაქციეს და ყაზარმებისკენ გაემართნენ, გავარდა ყუმბარა, რომლის ნამეტრევეებისაგან იქვე მოკვდა ყაზახი ბურლიაევი და დაიჭრა 12 ყაზახი: შახოტინი, ვიხმანცევი, კურკინი, კორაბი, ტაჩაევი, ლუცენკო, არტიუხი, საილო, პახომოვი, რაზდოლსკი, გორდენკო და კუნცელოვი. ამათგან სამი მძიმე დაიჭრა, დანარჩენი სუბუქათ. შახოტინი, კორაბი და ტაჩაევი წაიყვანეს მიხეილის საავთმყოფოში, დანარჩენი —სამხედრო გასპიტალში. როგორც ეტყობა, ბოროტ-მოქმედი უნდა დაჭრილიყოს, რადგან სისხლის წვეთები მისდევს იმ ადგილიდან, სადაც აფეთქება მოხდა პეტრე დიდის ქუჩასა და თავდაზნაურთა კერძო გიმნაზიამდე. პეტრე დიდის ქუჩიდან მიხეილის საავთმყოფოში მიიყვანეს ამ აფეთქების დროს დაჭრილი ოცეკი მოგომონიანიცი.

ყუმბარის აფეთქების შემდეგ ბროსის ქუჩაზე, „ბრიტლონი“ სასტუმროდან, რომელიც სახაზინო თეატრის პირდაპირაა გოლოვინის პროსპექტზე, და აგრეთვე ანანოვის, დობრენსკის და სხვათა სახლის სახურავებიდან ვილატებმა რევოლვერები დაუშინეს პატრულს. ამათაც სროლითვე გასცეს პასუხი, მაგრამ ამ სროლის დროს არავინ დაჭრა. გოლოვინის პროსპექტზე ამ დროს ხალხი დასერიობდა. ნაწილი ხალხისა სახაზინო თეატრისკენ გაიქცა, ნაწილი კიდევ აქეთ-იქით გაიფანტა. წარმოდგენა სახაზინო თეატრში გადაიღო.

გუშინ, 26 სექტემბერს, მეორე პარალელის ქუჩისა და ლაბორატორიის ვიწრო ქუჩაზე იპოვეს ორი ყუმბარა. როგორც ეტყობა, ეს ყუმბარები წინა ღამეს გაქცეულ ბოროტ-მოქმედთა დაუგლიათ ქუჩებში იმ დროს, როდესაც ამ უბანს ჯარი შემოვრტყა“.

— ქუთაისიდან იწერებინან: ქუთაისში ხმა დადის, ვითომ ბაღდადის საპოლიციო განყოფილებაში ხალხსა და ყაზახებს შეტაკება მოსვლიათ და რამდენიმე კაცი მოკლულია ორსავე მხრივით. საქმე ასე ყოფილა: ბაღდადის ბოქაულის მოსვლია სოფ. უხუთიდან ამავე. ვითომ იქ შეკრებილიყვნენ აგიტატორები, რომელთაც დიდი გაგუნდა აქეთ ხალხზე. ამით შესაპრობლათ ბოქაულს გაუგზავნია ერთი პოლიციის ურიადნიკი და 6 ყაზახ-რუსი, რომელთაც ღამე უხუთში გაუთვითათ და მეორე დღე დილას წამოუყვანიათ სოფლის მამასახლისი და წამოსულან. გზაზე ვენახებიდან სროლა დაუწყიათ და მოუკლავთ ერთი ყაზახი და დაუჭრიათ ურიადიკი და ორი მძიმე დაუჭრიათ. საქმის გამოსაძიებლათ გაიგზავნა უხუთში ქუთაისის მაზრის უფროსი თავ. დადემეკელიანი.

— „კავ.“-ში დაბეჭდილია პოლიციის უფროსის გენერალ შირინკინის შემდეგი წერილი: „რუს. ველ.“-ის მე 25 ნომერში ვახეთ „ნოვოსტი“-დან გადმობეჭდილია დეკემბრის იმის შესახებ, ვითომ „პოლიციის უფროსის გენერალ შირინკინს შუამდგომლობა აღეძრას, დაინიშნოს სასტიკი გამოძიება 29 აგვისტოს რომხდარ ამისა, დანაშაუენი სამართალში იქნან მიცემულნი და პრესასაც უფლება მიეცეს გამოაქვეყნოს საქმის მსვლელობა“. ეს ამავე დეკემბრის განგზავნელის ოქუნების ნაყოფია და არავითარ სიმართლეს არ შეიცავს“.

— დროებით გენერალ-გუბერნატორმა ელიაიმ შოსხოვა ქალაქის გამგეობას 3 დღის განმავლობაში წარმოუდგინეთ სია სამსახურიდან გადაშვარ ყველა ხმონებისა, გამგეობისა და სხვადასხვა კომისიის წევრთაო.

— 25 სექტემბერს, ყუმბარების გასროლის შემდეგ, რომ დესაც ქუჩებში ჯარი იქნა გამოწვეული და თოფის სროლა და ჩიჩქოლი ასტყდა, ერთი მოხელე, ერთი მემოსივე და ორი ქალი ერთთა ბარიათინსკის ქუჩაზე მიდიოდნენ თურმე. შემინებულნი ლორის-მელიქოვის ქუჩაზე ჩასულან და სარძვევეში შევიდნენ. ეს დაუნახავს ერთს უბნის ზედამხედველს, იგი სამის სალდათის თანხლებით წასულა სარძვევეში. მიხილ წვერამე შინ არ ყოფილა, მის მეუღლეს ელენე წვერამისას შიშისაგან სარდაფის კარები გამოუხურავს. ამ დროს მისულა უბნის ზედამხედველი ვინოგრადსკი და უბრძანებია არ დაეკეტნა სარძვევე. ეს ვერ გაუგია წვერამეს და მიინც მიუხურავს დაარბები, ამ დროს გაეარდნო რევოლვერი. ტყვიას კარების შუშა გაუხურებია, ელენეს გვერდში მოხვედრია და იქვე მოუკლავს.

— სამკერვალო მაღაზიის პატრონი იაკინთე ლაღანიძე 26 სექტ. <არბუზნი> ქუჩაზე ყაზახ-რუსებს გაუჩხრევიათ და რაკი საქონიადმდეგო ვერა უბოვნიათ-რა, წაურჩევიათ ფულათ 105 მან. და ერთი ბუხრის ქული, 10 მან. ღირებული, ლაღანიძეს საჩივარი შეუტანია გენერალ-გუბერნატორთან. ამგვარისავე საჩივარი, მიუმართავს პოლიციის მე-6 ნაწილის ბოქაულისათვის ოქის სასამართლოს მდინის თანაშემწეს ბასტიანოვს. როგორც ბასტიანოვი ამბობს, იმის თვალწინ ყაზახებს გაუძარცვავთ ვილაც პირები და თუ რაიმე ფსიანი ქონიით, ამოუკლიათ. სულ 15-მდე კაცი მისულა ბოქაულ გურგენიძესთან ამგვარის განცხადებით.

— უმაღლეს წრებში აღძრულია ლაპარაკი შინაგან საქმეთა სამინისტროს რეფორმის შესახებ. ახალი პროექტით გახზრახულია დაარსდეს პოლიციის მინისტრის თანამდებობა, რომელსაც ჩაბარდება პოლიცია და ეანდარმერია. მინისტრს ორი თანაშემწე ეყოლება: ერთი მათგანი იქნება პოლიციის დეპარტამენტის დირექტორი, მეორე — ეანდარმთა სამმართველოს უფროსი. ეს რეფორმა იმეტომ იქნა აღიარებული, რომ რუსეთი ახლა ახალ პოლიტიკურ ცხოვრების ფერხულში უნდა შევიდეს. პოლიციის მინისტრის კანდიდატებათ ასახელდებენ გრაფ იგნატიევსა და ახლანდელ მინისტრის ამხანაგს გენერალ ტრეპოვს.

— როგორც პეტერბურგიდან იტყობინებთან, ფოსტატელეგრაფის შთავარ-სამართველოს განზრახვა აქვს მის უწყების ყველა მოსამსახურეთათვის შემოიღოს 8 საათის მუშაობა.

— 28 სექტემბერს, თფილისის თითქმის ყველა ვაჟთა გიმნაზიაში და რეალურ სასწავლებლებში სწავლა შეწყვიტეს და დაადგინეს — ორშაბათამდე არ განახლონ სწავლა, იმ შეურაცხყოფის გამო, რომელიც კახაკებმა ვაჟთა მეორე გიმნაზიის მოწაფეთ მიაყენეს.

— ეს მეოცდა ოთხე დღეა, რაც სიღნაღის საქალაქო სკოლის მოწაფეები გაფიცულნი არიან. შარშანდელ მოთხოვნისგან გარდა, მოწაფეებმა წარადგინეს კიდევ დამატებითი მოთხოვნები, რომ დათხოვნილ იქნან შემდეგი მასწავლებლები: კალესნიკოვი, ბაიმოზინი, სუხოშუკოვი და სკოლის ინსპექტორი. ეს მოთხოვნები წარუდგინეს დირექტორს და განუცხადეს, შარშანდელ და წლევიანდელ მოთხოვნებთანაა განხვარი თუ მიინც არ იქნება დაკმაყოფილებული, სწავლას არ დაიწყოებთო. ჯერ მასწავლებლებს არავითარი პასუხი არ მიუღიათ.

— თანახმად ტფილისის დროებით გენერალ-გუბერნატორის შეკითხვისა თუ, რა პირობებით დაუბრუნდება საბჭო სამსახურს, ტფილისის საბჭოს ხმოსნებს და გამგეობის წევ-

რებს, ასე 47 კაცს, პარასკევსა 24 სექტემბერს, ინე კირაკოსოვის ბინაზე კრება ჰქონდათ და გადასწყვიტეს; 1) საომარ წესების გაუქმება, რადგანაც ამ წესების ძალით კრებების გამართვის ისეთი სისხლის ღვრა მოსდევს, როგორც 29 აგვისტოს იყო; 2) სიტყვის თავისუფლება, ე. ი. სანამ უმაღლესად გადაწყდება საკითხი პრესის თავისუფლებისა, ნამესტნიკმა ისეთი თავისუფლება მიინც მინიქოს პრესას, როგორც, მაგალითად რუსეთის სატახტო დიდ ქალაქებსა აქეთ. 3) კრებების გამართვის თავისუფლება, რადგან ხალხი ძლიერ მოწყურებულია ერთად შეყრას და კრების გამართვას. 4) პიროვნების ხელუხლებლობას იმ პირთა, რომელნიც კრებაზე დაიარებიან, და 5) სასტიკი გამოძიების მოხდენა 29 აგვისტოს ინციდენტის შესახებ. გენერალ-გუბერნატორთან პირისპირ მოსალაპარაკებლად კი არჩეულ იქმნა კომისია ს კაცისაგან; ექიმი ა. ი. ხატისოვი, ა. ს. ბაბოვი, ა. მ. არგუთინსკი-დოლოგორუკოვი, ი. მ. დოლუხანოვი, გ. მ. თუმანოვი და ვ. ნ. ჩერქეზიშვილი.

— ტფილისის ქალაქის საბჭოს ახალ ხმოსნების ამორჩევამდე ქალაქის საქმეებს განაგებს საგუბერნიო ადმინისტრაცია.

— კვირას, 25 აგვისტოს, ჩვენ მკითხველებს ვაუწყებდით, რომ, კავკასიაში პოლიციის უფროსმა გენერალმა შირინკინმა შუამდგომლობა აღძრა, 29 აგვისტოს მომხდარ უბედურების გამო უშთავრესი დამნაშავენი პასუხის გებაში იქმნენ მიცემულნი და პრესასაც ნება მიეცეს ამ ამბის შესახებ თავისუფლად სწეროსო. ახლა გენერალი შირინკინი „კავკაზში“ ოფიციალურად აცხადებს, რომ ეს ამბავი მოკლილ ფანტაზიის ნაყოფიაო.

— 25 ენენისთვის გაიფიცნენ ტფილისის სასულიერო სასწავლებლის მოწაფენი და სასწავლებლის მთავლობის თვიანო მოთხოვნილებანი წარუდგინეს.

— 25 სექტემბერს, 12 საათიდან, გაიფიცნენ ტფილისის მეეტლეები და არ გამოსულან ბირჟაზე, სანამდის ქალაქის გამგეობამ ითვის ვალით არ დააკლა ფულის შეტანა. მოძრაობა მეეტლეებმა მხოლოდ საღამოდან დაიწყეს.

— ქალაქის გამგეობამ ვიატკის ქალაქის მოურავისაგან შემდეგი დებუა მიიღო: ვიატკის ქალაქის საბჭო შედრწუნებული იმ საშინელებით, რომელიც ქალაქის საბჭოს დარბაზში 29 აგვისტოს მოხდა და ღრმად აღშფოთებული უიარაღო, მშვიდობიან მცხოვრებთადმი არა ადამიანურ მოპყრობისათვის, გულწრფელს სამძიმარს უცხადებს ამ სისხლის ღვრის უდანაშაულო მსხვერპლთა ქირუსუფლებს, ქალაქის გამგეობას და საბჭოს ხმოსნებს კი — გულწრფელ თანაგძნობას იმის გამო, რომ ასე ვაგებულაჲ და მედგრათ გამოუცხადეს პროტესტი ძალმომრეობასა და თვითნებობას. ვიატკის ქალაქის მოურავი პოსკრებიშვიი.

— 24 სექტემბერს სიღნაღში შავ რაზვილ ხელიგანებს უცემიათ რამდენიმე კაცისათვის, რადგან ეკვი მიუტანიათ, სოციალ-დემოკრატები უნდა იყვნენო. პოლიციის ბოქაული და პოლიციელებიც იქვე მდგარან, მაგრამ ხელიგანებისათვის ხმა არ გაუციათ...

— „ნოვუ ვრემია“-ს სიტყვით, მოსკოვში გაფიცულ მუშებს ხელმძღვანელობენ ტფილისიდან და ბაქოდან მისული მუშები.

— 28 სექტემბერს, ტფ. საომარათლო პალატამ, წოდების წარმომადგენელთა თანადსწრებით, განიხილა საქმე ვიქტორ ყიფიანის და სხვებისა, რომელთაც მუშათა კლასობ-

რივ ინტერესების დაცვისა და ახლანდელ სახელმწიფო წეს-წყობილების დამზადების პრობლემაზეა ბრალდებული. ყიფიანს ამ გამოთქმის პარტიის წევრის კ. ზინჩენკოს მოკვლა ბრალდებოდა. პალატამ ყველა ბრალდებული პოლიტიკურ დანაშაულობის ჩადენაში გაამართლა, ხოლო ყიფიანს ზინჩენკოს მოკვლის თაობაზე ორი წლით ციხეში დაპატიმრება გადაუწყვეტა.

— ვოლოგოზის ქუჩაზე, ყუმბარის სროლის შემდეგ, მოკლულ იქნა ერთი მუშა, რომელსაც ჯიბეში პატა მურხანაშვილის სახელზე პასპორტი უპოვნეს, გვერდზე გატანილი ყუმბარა ეგლო. იქვე მეორე ქუჩაზე ეჭვი მიიტანეს და შეიპყრეს პალატონ ჩახანელიძე. დაიპირეს აგრეთვე ავტო არუთინოვი, რომელზედაც ჯარის-კაცნი უთითებენ. ყუმბარა მაგან ისროლა არუთინოვის გარდა დაქერილია სენაკის მახრის მცხოვრები ხორცანიანც.

— სამშაბათს, 27 სექტემბერს, მ. კოსოვის კერძო ქალთა სამკურნალოში, რომელიც იმყოფება ფრეილინის ქუჩაზე, შაღინოვის სახლში, მომუშავე ქალები გაიფიტნენ და პატრონს შემდეგი მოთხოვნები წარუდგინეს: 1) ცხრა საათის სამუშაო დღე, (აქამდინ 12 საათს მუშაობდნენ); საღებუ და სადილისთვის 1 საათის დასვენება; 2) ხელფასის მომატება და ჯამაგირების თვიურად დანიშნვა; 3) კვირა-უქმე დღეებში მუშაობის მოსაზრება; 4) გაფიცვის დღეების ჯამაგირის უკლებლივ მიღება და 5) ადამიანური მოპყრობა. ქალებმა განაცხადეს, სანამ ამ მოთხოვნებს არ დააკმაყოფილებთ, არც ერთი ჩვენთაგანი მუშაობას არ დაუბრუნდება. (ივერია).

— იმის გამო, რომ 27 სექტემბერს კახაკებმა მიხაილოვის პროსპექტზე, შერატსუოფა მიაყენეს მეორე გინაზის მოწაფეთ, 29 სექტემბერს, პირველ გაკვეთილის შემდეგ თფილისის მიწის მზომელთა სასწავლებლის სამივე კლასის მოწაფენი შეაკრიფენ და ორშაბათამდე მეცადინეობის შეწყვეტით გინაზიელებს თანაგრძობა გამოუცხადეს. ამასთანავე მოითხოვეს პირიქების ხელუხლებლობა.

— ავას წინათ ბაქოში მირზაბეგიანცის თამბაქოს ფაბრიკაში სრულიათ უმიზეზოთ დაითხოვეს 50 მუშა მაჰმადიანი, პოლიციის შეკითხვაზე მუშა სომხებმა განაცხადეს, ჩვენ წინააღმდეგნი არა ვართ, თუ დათხოვნილი მუშები უკანვე დაბრუნდებიანო. მაგრამ, როდესაც მაჰმადიანი მუშები მივიდნენ, სომხებმა მუშაობას თავი გაანებეს და ფაბრიკა დაკეტეს. გამოძიებამ აღმოაჩინა, რომ ეს ფაბრიკის გამგე ინჟინერ ადამოვის ბრალი ყოფილა, რომელიც დამუშავების მაგივრათ სომეხ მუშებს აქეზებდა. აღმოვი დაატუსაღეს თურმე.

29 სექტემბერს, მე-10 საპოლიციო უბანში მოკლეს ი. ივანოვი, რომელიც „პატრიოტულ“ საზოგადოების პარტიას ეკუთვნოდა.

გასულ კვირის საყურადღებო დეპეშები.

24 სექტემბერს, მოსკოვი. საღამოს 5 და 6 საათს შორის პუშკინის ძეგლთან შეიკრიბნენ ბევრი მუშები, მოსწავლეები და საზოგადოება. წაბოძოთქვა სიტყვები. ჟანდარმთა რაზმმა როტმისტრ ველიჩკოვსკის უფროსობით გაფანტეს და უწყობა ხალხს, რომელმაც ქვები დაუშინა და რევოლუერები დაახლო. ველიჩკოვსკი მძიმედა დაქრილი—ტყვიით; სტრასტნოი მოედანსა და ტვერის ბულვარზე მიტინგები ნაშუალამევაში გაგრძელდა. ხალხს ყაზახ-რუსები ფანტავენ, მაგრამ იგი ისევ იკრიბება.

ქალაქის ინჟინერებმა განუცხადეს ქალაქის გაზგეობას, ყველანი სამსახურიდან გავალთ, თუ მუშების წინააღმდეგ რეპრესიული ზომები იხმარესო, რადგანაც გაფიცვა კანონიერი საშუალებაა მუშებისთვის მათი ინტერესების დაცვითათო. ინჟინერები რეპრესიული ზომებს ხელავენ. ზეინკებისა და ტრამვაიზე მომუშავეების მომავალ დათხოვნასა და წყლის მიღებისთვის სამხედრო ყარაულების დაყენებაში და აგრეთვე ქალაქის განზრახვაში, თუ წყლის მიღებზე მომუშავეებმა თავი გაანებეს მუშაობას, მათ ადგილზე საპიორები ჩააყენონ.

ყველა საბულკეებსა და ფურჩეებში ძალზე ყოფილობდენ დღეს პურს. ბევრმა ფურჩემ ვერც კი დააკმაყოფილა პურის ყველა მყიდველები. გამოიკვია, რომ გუშინ კიდევ დაიჭრა ორი ჟანდარმი ქვებით, ერთი ჟანდარმი მოკვდა ტყვისაგან, ყაზახების ერთი აფიცერი ხალხმა გასთელა ფეხებით. ერთი სტუდენტი ავიდა პუშკინის ძეგლზე სიტყვის წარმოსათქმელათ, მაგრამ ხელები მოუსხლტა და დაიჭვრა. ყაზახები და ჟანდარმები ცვიის იარაღით მოქმედებდენ და ვერ მიუხილოვდენ ხალხს, რომელიც ტყვიებს ისროდა. დამით, როცა ხალხი საბოლოოთ გაფანტეს, ბევრი აღმოჩნდა ცივი იარაღით დაქრილი.

24 სექტემბერი. შუადღეზე მებულკეები ფილიპოვის პურის საცხობის ეზოლან ავიდენ სახლის ჩარდახს და აგურები დაუშინეს იქიდან ჯარებსა და ჟანდარმებს. ყაზახ-რუსებს ებრძნათ ესროლათ ზვეით, მაგრამ არავინ არ დაშავებულა. გუშინ, საღამოს, ტვერსკიო ბულვარზე, საცა მიტინგი იყო გამართული, ხალხის გაფანტვის დროს რამდენიმე კაცმა მკლავები მოიმტვრია, დაშავდა და ფეხები იღრძო. საავათყოფოში რამდენიმე დაქრილი სტუდენტი მიიყვანეს. არეულობა არ შეწყვეტილა. გაზეთები არ გამოდის. ბევრია დაშავებული როგორც დემონსტრანტებში, ისე პოლიციასა და ყაზახ-რუსებში.

26 სექტემბერი. უწყსოების დროს დაშავებულთა რაოდენობა მთავრობამ არ იცის. უმრავლესობა მსუბუქადაა დაქრილი და სახლებში წავიდ-წამოვიდენ. პოლიციაში მკვდარი არ არის. ჟანდარმი ქრილობისაგან მოკვდა. მძიმედ დაქრილია სამი კახაკი და ერთი გოროდოვოი. მსუბუქათ დაქრილია ოცამდე გოროდოვოი. დღეს ქუჩებზე საღამომდე მწიფილოზინათა იყო. მიღებულია საქირო ზომები. პოლიციელთა და დარაჯთა რიცხვი გამრავლებულია. გამოიკვია, რომ გუშინ, როცა მებულკეებს ესროდენ, ტყვიები ცარიელ სახლის ქვერს მოხვდა. შეიპყრეს 192, ციხეში ჩასვეს 65, დანარჩენი განთავისთფლეს. ორგზოვო-ზუევში გაიგზავნა 200 კახაკი.

ქუჩებში გაკრულია გრადონაპლინიკის განცხადება, რომლის ძალით აკრძალულია თავის მოყრა მოედნებსა, ბულვარებსა, პასაჟებსა და ტროტუარებზე, ვინც ამ განკარგულებას დაარღვევს, ჯარიმით 500 მ. გასახდება ან სამი თვით იქნება ჩასმული საპყრობილეთა. დღეს კიდევ არ გამოსულა გაზეთები.

პეტერბურგის გაზეთებში დაბეჭდილია, ვითომც ფილიპოვის სახლის მახლობლად 8 კაცი მოკლათ. ეს ცნობა ტყუილია. დღეს ბევრმა სტამბამ დაიწყო მუშაობა დათხოვნა. ხვალ იქნება კრება მესტამბეთა და ასოთამწყობთა რწმუნებულებისა, რომ როგორმე საბოლოო შეთანხმება მოხდეს.

დოლოგორუკოვის ქუჩაზე, ზაგესტის ფაბრიკის მახლობლათ, პოლიციასა და გაფიცულთ შეტაკება მოუხლათ. გაფიცულთ სროლა დაუწყეს პოლიციელებს და მძიმეთ დასქეს უბნის ზედამედველი და გოროდოვოი.

27 სექტემბერს. რადგანაც ივლისში ბალაშოვში დაშა-

ვებული ექიმები პიროგოვის ექიმთა საზოგადოების წევრებათ ითვლებიან. პიროგოვის საზოგადოებას განზრახვა აქვს პასუხის გებაშა მისცეს სარატოვის გუბერნატორი სტოლიპინი რუსეთის საზოგადოების წინაშე: ასოთ-ამწყობი განაგრძობენ ჯიუტობას. შეიკრიბენ და დადგინეს, — შეგვიძლიან გამოვინახოთ ისეთი საშუალება, რომ შეგვეძლოს გაფიცვის განგრძობაო. თითოეული ასოთ-ამწყობი დღეში ექვს შაურს იღებს შემწეობათ, ოღონდ კი მუშაობა არ დაიწყოს. გუბერნატორმა გუბერნიის ყველა მაზრის უფროსს გაუგზავნა ცირკულიარი სახემწიფო სათათბიროში არჩევნების წესრიგის შესახებ.

მოსკოვი, 28 სექტ. 23 სექტ. „სტრასტინოი“ ბულვარზე დემონსტრაციის დროს ქვით დაშავდნენ ყანდარმის აფიცერი უნტერ-აფიცერი, ტყვიით — ყანდარმა. ხალხიდან არაფერი დაქრილა. 24 სექტ. „მოსკ, ლისტაკ“-ის რედაქციის მახლობლათ დაიჭრა სამი პოლიციელი, ნიკიტის კარებთან ერთი. დრაგუნების ესკადრონს ნიკიტის ბულვარზე ხალხმა ქვა დაუშინა. ერთი დრაგუნი მძიმეთ დაშავდა. საღამოზე ამავე ადგილას სროლა ატყდა. მსუბუქათ დაიჭრა ვინმე მახოტინი და მძიმეთ ორი კაზაკი. არაფერი მომკვდარა. ორი კაცი მკრელ იარაღით დაიჭრა. 25 სექტ. ფილიპოვის საკანდიტოროსთან ქვებით მძიმეთ დაშავდნენ კაზაკი, სამი პოლიციელი და უბნის ზედამხედველი, რომელიც შემდეგ გარდაიცვალა. 28 სექტ. დუქსას ქარხანასთან მეეტლე დასტრეს. 26 არეულობა არ ყოფილა.

ტომსკი. უნივერსიტეტის საბჭო საჭიროთ სთვლის უნივერსიტეტის გახსნას. სტუდენტთა ყრილობამ ხმის უმეტესობით, წინააღმდეგ 250 ხმისა ვალდსწყვიტა სწავლა დაიწყო. 117 სტუდენტს ხმა არ მიუცია.

რუსეთის ქრონიკა.

22 სექტემბერს, პეტერბურგის სამოსამართლო პალატამ, წაღებათა წარმომადგენლების თანდასწრებით, სტრუმილოვ პეტრას-კევიჩის და სხვათა საქმე განიხილა და შემდეგ დაადგინა; ობერ აფიცერის შვილი ჩესლავ სტრუმილოვ პეტრასკევიჩი დამნაშავეთ იცნეს სისხ. სამარ. კანონდ. 126, 53 და 17 მუს. ძალით და გადასახლება მიუსჯეს, აზნაურ მიხეილ კრუჩინსკის სისხ. სამარ. კანონდ. 129 მუს. ძალით ერთი წლით დაპატიმრება მიუსჯეს; გლეხ ანა ტილატოვის ქალს სისხ. სამ. კანონდ. 129 მუს. ძალით 3 თვით და 16 დღით დაპატიმრება მიუსჯეს, მეშჩანის სმირნოვის სისხ. სამარ. კანონდ. 120 მუს. ძალით დაპატიმრება მიუსჯეს. პოდპორუჩიკის ქალი მარამა მალცევა, მეშჩ. ელენა კოსარევა, მეშჩ. მიხეილ ლეუდევი, აზნ. ვერა ვეჩარაუსა, მეშჩ. ნიკოლოზ შანინი, მატროსი სტეფანე მახანი და გლ. ალექსანდრე მელნიკოვი სამოსამართლომ განაპატიმრა.

სახელგაო მინისტრის აღმირალი ბიარლევის წინადადებით, ნაფიც ვეჭლეებს აუკრძალეს მეზღვაურების დაცვა, ამ შემთხვევაში თუ დამნაშავემ სამხედრო დასცაზღვანის და უფროსების საწინააღმდეგო რამ ჩაიდინა.

ირკუტის გენერ-გუბერნატორს მეორეჯერ აღუძრავს შუამდგომლობა განათავისუფლდნ უველა პოლიტიკური დამნაშავეები, რომლებიც მისდამი წმენდულ გუბერნიებში ამყოფებიან.

P. B.

სარატოვის სერობო გამკეობას ახრათ ჰქონდა მინისტრთან სახიფათო გაგზავნა ეახს-რუსების უღიერ ქვეყანა, მაგრამ გუბერნატორმა ნება არ დაართ.

P. B.

ასისადაში კავკასიაში მომხდარ ამბების გამო ქუჩებში შეიარაღებული პატრულები და ეახს-რუსები დადგან.

P. CII.

სარატოვში გაგზავნილთა სომხის ზიკაისის სახლი, სადაც უნახავთ რამდენიმე ვინტოკვა, 2665 ვინტოკვის და რეოლოგების ხატონება და ხსენდება. ზიკაის უთქვამს ახრალი სომხეთს კომიტეტმა მოამბარა ალექსანდროვში გასვლაგზავნათ.

P. CII.

ნიენა ნოვგოროდში 13 ენკენისთვეს დაპატიმრეს ნაფიც ვეჭლეი შემუგოვი, რომელიც პოლიციის მინისტრის ტრეპოვის განკარგულებით სამი წლით ვოლოგოდას გუბერნიამი იგზავნება. ამ ბოლო ხანში ნაფ. ვეჭ. შემუგოვი სძინათ გამოდგადა ისეთი პირების დამცველათ, რომელთაც პრალადებოდა მთავრობის საწინააღმდეგო მოქმედებანი.

პრავა.

სარატოვის სამოსამართლო პალატამ 13 ენკენისთვეს ვაარჩავს 19 წლის მეშჩანინის შუშკოვის პოლიტიკური საქმე. პრალადებული 132 მუხლის ძალით იყო მიტეული პასუხის გეპაში. პალატამ შუშკოვი განაპატიმრა.

P. CII.

1 სექტემბერს ნეიენში სამხედრო სასამართლომ განიხილა საქმე 20 წლის აბრამ ლანგოვი, რომელსაც განზრახვა ქონდა მოეკლა ნეიენის პოლიციის ბოქაული კრუშინოვსკი, მაგრამ მსუბუქად დასტრა. ლანგოს ჩამოხრჩობა გადაუწყვიტეს. (ნ. ე.).

პეტერბურგში ამ ჟამათ სასტაქი გამოძიება სწარმოება ორ საიდუმლო სტამბის შესახებ, რომელთაც ეხლა-ხან აღმოუჩინიათ პეტერბურგში. სამართალში მაცემულია 40 კაცი. ყველანი დაპატიმრებულნი არიან. რუსეთის საუკეთესო ვეჭილები ბრალდებულების დაცვას უსასყადლოთ კისრულობენ. (ნ. ე.).

პეტერბურგში დაიხურა, ახალ განკარგულებამდე, ჩრდილოეთის ფარმაცევტთა საზოგადოების ბიურო.

ვარშავაში მოკლეს ერთი მეეტლე. მეეტლეები დაეხიკინენ საეჭკო პართ, სამი მათგანი მოკლეს და 4 დასტრეს ებრაელების უბანში.

კემიდან ტელეგრაფთი იუწყებოან, 23 სექტემბერს, სალამოს, სელკიასარზე, ქალაქიდან ერთი კილომეტრის მანძილზე, ჟანდარმებმა იპოვნეს ქეიშაში ჩაყლული 17 ვინტოკვა, 2 ხიშტა და სამი ყუთი და ორი პაკეტა რევოლვერის პატრონები.

პეტერბურგში 27 სექტემბერს შეერთებული სხდომა ქონდათ იდგილობრივ კონსტრუქციონალურ-დემოკრატიულ კომიტეტის ბიურაებს. კრებას, ცენტრალურ ბიუროს წევრთა გარდა, დავსწრო მოწვეულნი, პროკესორები, ლიტერატორები, ვეჭილები, სავაქრო-სამრეწველო კლასის წარმომადგე-

ნელნი და სხვ.; ცენტრალურმა კომიტეტმა კრებას წარუდგინა საბოლოო შემუშავებული პროგრამა, რომელიც, ჯერ ერთი, უარყოფს სახელმწიფო სათათბიროს არსებობას იმ სახით, როგორც განზრახულია, და, მეორე, ცენტრალური კომიტეტი, მთელი თავის ძალადონით მხოლოდ იმასა სცდილობს, რომ განახორციელოს საყოველთაო საარჩევნო უფლება, სათათბიროს მიენიჭოს საკანონმდებლო უფლება და შემოდებულ იქმნას კრებათა, პრესისა, პიროვნებისა და კავშირების თავისუფლება. კამათის დროს პროგრამის წინააღმდეგი არაინი აღმოჩენილა. შემდეგ განსაზღვრეს განსაკუთრებული საარჩევნო ნაწილები და ცენტრალურ კომიტეტის მიერ შემოდებულ იქმნა ინსტრუქციები ადგილობრივ კომიტეტებისათვის; ამ ინსტრუქციების საბოლოო რედაქცია მიენდო საქმის მწარმოებელთ. კრებამ ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებას, რომ კრებათა თავისუფლება ჯერ არის და კრებათა გამართვა კი აუცილებლათ საჭიროაო. რადგანაც უამისოთ შეუძლებელია საარჩევნო ბრძოლაო. კრებამ დაადგინა, — თუ დაგვაბრკოლებს ეს გარემოება და, სადაც მოვასწროთ, შეძლებისამებრ მაინც გავემართოთ კრებები. ამავე კრებამ იმედი გამოთქვა, თუ პოლიცია განიზრახავს კრებებს ხელი შეუშალოს, მით უფრო კარგი, რადგან ეს საუკეთესო შემთხვევა იქნება აგიტაციების მოხდენისათვის პარტიის სასარგებლოთ.

ადესაში სტუდენტების ყრილობამ სამ დღეს გასტანა. ორატორთა უმრავლესობა სწავლის დაწყების წინააღმდეგ გამოდგა.

უცხოეთის ქრონიკა.

სოციალისტები და საერთაშორისო მშვიდობიანობა. ბრიუსელის ვახეთ „პიალ“-ში საფრანგეთის პარლამენტის დებუტატის ვალიანის სინტერესო წერილი დაბეჭდილია. წერილი შეეხება სოციალისტების მნიშვნელობას და ბავლენას საერთაშორისო მშვიდობიანობის დამყარების საქმეში. ვალიანი მთელ ქვეყნის სოციალისტებს მაუწოდებს და ურჩევს შეერთდნ ბრიუსელის სოციალისტურ ბიუროში, რომელიც შეენიერ და ძლიერ რაზმს შეადგენს მილიტარიზმთან საბრძოლველათ. ვალიანი ამტკიცებს, რომ ომსა და მილიტარიზმთან ბრძოლა მხოლოდ საერთო პოლიტიკურ გაფიქვი შეიძლება და სოციალისტებს ურჩევს პოლიტიკური გაფიქვა მოახდინონ ხოლმე იმ სახელმწიფოში, როელიც გაბედავს და ომს გამოაცხადებს.

საფრანგეთის პარლამენტის მეორე დებუტატმა სოციალისტმა დიუმონამაც უძღვება ამ სავანს წერალი „ლასკონ“-ში. დიუმონი განსაკუთრებით საფრანგეთისა და გერმანიის ურთიერთობას შეეხო და ის აზრი გამოთქვა, რომ ამ ორ სახელმწიფოს შერიგება მხოლოდ დემოკრატიის შეუქლანაო და სხვას არავისაო. ეს ორი სახელმწიფო ახლაც იმათა არი გადაკიდებული, რომ გერმანიელებს სჯერათ, ვითომ საფრანგეთის ერა მანადის არ დამშვიდდება, სანამ ელზას-ლოტარინგიას არ დაიბრუნებსა. ფრანგები მშვიდობიანობას უფრო ძვირათ აფასებენ, ვადრე ორ ნაჭერ მიწას — სწერს დიუმონი. — ფრანგებს ჯერათ, რომ დღეს თუ ხვალ ელზასი და ლოტარინგია თავისუფლო წევრები იქნებიან ევროპის თავისუფალ სახელმწიფოთა ფედერაციისა და ამიტომ მათ დაბრუნებას აღარ ცდილობენ. მაგრამ თუ ზოგჯერ პოლიტიკური ზღვა აღელდება და ომს გვიქადის ხოლმე, ეს ორივე სახელმწიფოს მთავრების ბრალია და არა ხალხისა. მთავრებსა ხშირათ იქმნის მიყავს საქ-

მე, რომ ომი ადვილი შესაძლებელი ხდება. ომის ასაცილებლათ, დიუმონის აზრით, საჭიროა დემოკრატიის შეერთება, საჭიროა, რომ დემოკრატია პირდაპირი მონაწილეობა მიიღოს პოლიტიკაში, ან თუ ომი აუცილებელი გახდა — საერთო პოლიტიკური გაფიქვა მოახდინოს და ორივე მებრძოლ მთავრებს ხელ-ფეხი შეუკრას.

შინაური მიმოსილვა.

მრავალი მოვლენა, რომლებიც წინეთ ჩვენ ყურადღებას იქცევდა, დღეს სრულებით აღწინავე გვრჩება. ვამთავითარებამ დღეს ჩვენ ისეთი მძიმე საკითხის გადაწყვეტა გვარგუნა, რომ ძალაუნებურათ გვერდს უვლიათ ზევრ ისეთ რამეებს, რასაც სხვა დროს უყურადღებოა არ დავუვებდით. განსაკუთრებით თავი იჩინეს ასეთ მოვლენებმა ამ უკანასკნელ დროს, ბრწყინვალე და ცხოველყოფელ ძალებთან ერთათ თავი წამოყვეს ყველა ბნელმა და დუხჭირმა ძალებმაც, ისე დღე არ გაივიდის, რომ სადმე ბნელმა და ბოროტმა ძალებმა თავი არ იჩინონ და თავისი შხამი არ გადმოანთხიონ. რამდენააუ ძლიერია ბრწყინვალე ძალების გავლენა და ძლევა-მოსილება, იმდენათ უფრო სასტიკი ხდება ბნელ და ბოროტ ძალების მოქმედება. მაგრამ ჩვენ დარწმუნებული უნდა ვიყოთ, რომ დღეს მათი დღეები დათვლილია, რომ ეს არის მათი უკანასკნელი სულის თქმა, მათი აღსასრული. ყველა ამის გვერდით საზოგადოებრივი ცხოვრებას ასპარეზზე ჩვენ ვხედავთ მრავალ ისეთ რამეებს, რაც უფრო ჩვენში სიცილს იწვევს და რაც დაცანის ღირსია. თავისთავათ იგულისხმება, რომ ათასში ერთხელ ასეთ დუხჭირ მოვლენების მხალედაც აუკლებლათ საჭიროა. ჩვენ აქ უნდა აღწინაშინოთ ზოგი ასეთი მოვლენები ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან.

ვახეთებიდან ვაკით, რომ ევრთ წოდებული საერობო კამპანია ჩვენში თითქმის დასრულდა. ჩვენ არ შევხებოთ იმ ათასგვარ შეცდომებს და წინააღმდეგობებს, რომლებიც ამის გამო იქნა ჩადენილ ამა თუ იმ პარტიის წარმომადგენლების მხრით. ყველა ამაში სინამდვილის გამოძღვანება და ამის შესახებ თავისუფლო მსჯელაზე ყველასათვის დიდათ სასარგებლოა, მაგრამ ეს ჯერ ჩვენთვის შეუძლებელია. რომ აქ ბევრი შეცდომა არის ჩადენილი, ეს დღეს ყველასათვის აშკარა უნდა იყო. კადე ვიყურებთ ჩვენგან დამოუკიდებელ მიზეზების გამო, ამას ჩვენ აქ არ ვხეებოთ, ჩვენ აქ უნდა აღწინაშინოთ ზოგიერთ პირების საქციელა აწ დამაჯერებულ საერობო სათათბიროებში. ყველაზე უფრო მეტი ხმაურობა ერობის შემოდების გამო რა თქმა უნდა, ქუთაისში იყო. ცნობილია, რომ ქუთაისი ყოველგვარ საღაყოს ალაგია, და რა ვასაკვირალია, თუ საერობო სათათბიროები აქ სწორეთ ამ საღაყოს მთავრადგილათ გადაიქცეოდა. და ეს სწორეთ ასეც მახდა. ორატორები და სხვადასხვა პარტიის წარმომადგენლები ერთი მეორეს ეჯიბრებოდენ ენა-მახვალაობაში და მჭერმეტყველობაში. მაგრამ ყველაზე უფრო ისახელა აქ თავი ქუთაისის ძველმა გვირმა, ქუთაისის მეტიარა მოღვაწეების მეთაურმა, კაპურის შავი ქვის მოღვაწემ, ბ-მა გ. ზდანოვიჩმა. ამ ვეებატონის „საგმირო საქმების“ შესახებ ლაპარაკით თავს აქ არ მოვებებებთ, და ეს არც ისე საჭიროა. საჭიროა შევნიშვით მხოლოდ, რომ ამ ვებატონმა ყოველგვარი საზოგადოხასისათის საქმე ქუთაისში თავის და თავისი დამქაშების სრულ მოწაზალიათ გახადა. საერობო კამპანია ყველას აშკა-

რათ დაანახა, რომ ბ-ნი ზდანოვიჩი ერობის შემოღებასაც მხოლოდ ამ თვალთ უყურებს; იგი კარგათ გრძნობს, რომ ეს გვარიანი ლუკმა იქნება, და ყოველ ღონეს ხმარობს, რომ ხელიდან არ გაუშვას. რა თქმა უნდა, ჩვენ ყოველთვის დარწმუნებული ვიყავით და დღესაც ვართ, რომ მომავალი ერობა სწორეთ ბ-ნი ზდანოვიჩის მსგავს „მოღვაწეებს“ ჩაუვარდებათ ხელში, და აქ ჩვენ ბ-ნი ზდანოვიჩი მოვიხსენიეთ არა იმიტომ, რომ მისთვის ჩვენ ეს გვჭურდეს; ჩვენ აქ გვესურდა ადგენიშნა ის, თუ რა როლს თამაშობდა ბ-ნი ზდანოვიჩი ერობის სათათბიროებში. ბ-ნი ზდანოვიჩი, როგორც ყოველთვის, აქაც ხალხის უმრავლესობის სურვილის წინააღმდეგ გამოდიოდა; იმას ერთი შემთხვევაც კი არ გაუშვია, რომ ხალხის სურვილი ფეხს ქვეშ არ გაეთელა. და წარმოიდგინეთ, რომ ყოველსავე ამას იგი ჩადიოდა, როგორც ხალხის წარმომადგენელი; ასე გვეგონებოდათ, რომ იგი ერთათ ერთი წარმომადგენელია, რომელსაც უფლება აქვს ლაპარაკის და მოქმედების. აი დაუდგეთ ყური, თუ როგორ მქერძმეტყველობს ეს ვაებატონი.

„ამბობენ, რომ კრებაზე ხალხია მისული და საქირაო მათ ლაპარაკის ნება მიეცეთო. ჩემი ფიქრით, ეს შემტდარი აზრია; აქ მე ვერავითარ ხალხს ვერ ვხედავ. აქ ხალხი კი არა, შემთხვევით შეკრებილებია. ვარდა ამისა, აქ შეკრებილან ხალხის მაგიერ არჩეული წარმომადგენელი, რომელსაც ხალხის მიერ უნდა ილაპარაკონ და დაიცვან ამომრჩეველთა ინტერესები. არსად არ ვაგონილა, რომ წარმომადგენელთა კრებაზე თვითონ ხალხსაც მიეღოს მონაწილეობა. თუ თქვენ გარეშე საზოგადოებას ხმის უფლება მიეცით, ადვილათ შეაძლება, ამა თუ იმ პარტიამ თავის მომხრეები მიიყვანოს კრებაზე, ძალა დაატანოს წარმომადგენლებს და შეაფერხოს აღძრულის კითხვების დამწვიდებით გარჩევა. ყოველ განათლებულ სახელმწიფოში შემუშავებულია დისციპლინა, რომელიც ჩვენთვისაც სახელმძღვანელოთ უნდა იქნეს...“

ასე მსჯელობა შეუძლია მხოლოდ ნამდვილ მატრაკეცას. ბ-ნი ზდანოვიჩი ურცხვით გაიძახის, რომ იგი კრებაზე „ვერა-ვითარ ხალხს ვერ ხედავს“, რომ თუ იქ არის ხალხი, იგი „შემთხვევით შეკრებილია“. ამნაირათ ბ-ნი ზდანოვიჩი კრებიდან აძევებს ხალხს, იმ ხალხს, რომელმაც მას საშვალეება მისცა ხალხის წარმომადგენელთა გამოცხადებია თავისი თავი. მას შემდეგ, რაც ბ-ნი ზდანოვიჩი წარმომადგენელი, სკამზე წამოსუბდა, იგი ხალხს აღარ ცნობს. და მხოლოდ თავისი თავი მიაჩნია ყოველგვარი უფლების მქონეთ. ბ-ნი ზდანოვიჩის კარგათ ესმის რასაც ჩადის; მან კარგათ იცის, რომ თუ ხალხს ლაპარაკის უფლება მიეცა, მას კარგი დღე აღარ დაადგება, და ამიტომ ყოველგვარ ღონეს ხმარობს, რომ ხალხი კრებიდან გამოდევნოს. ასეთ თავის საქციელს ბ-ნი ზდანოვიჩი სხვათა შორის განათლებული სახელმწიფოების მაგალითით ასაბუთებს, სადაც თურმე დისციპლინაა შემუშავებული და ყველანი იმას ემორჩილებიან. ბ-ნი ზდანოვიჩს ჩვენ აქ არ დაუწყებთ ლაპარაკს იმის შესახებ, თუ რამდენათ სამართლიანია მისი საქციელი, განათლებული ქვეყნის მაგალითი კი აქ სრულებით მოსატანი არ არის, ვინაიდან დღევანდელი ჩვენი პირობები სულ სხვანაირია. ასეა თუ ისე, დღეს ბ-ნი ზდანოვიჩს და მის ხელ ქვეითა მატრაკეცებს ხელთ გამარჯვება, მაგრამ უნდა იცოდნენ კი, რომ ეს გამარჯვება მეტათ უიმედოა.

აღნიშვნის ღირსია უმეკელათ ერთი ჩვენი ფრიად „დამსახურებული“ მოღვაწის საქციელი. ჩვენ მოგახსენებთ თ-და აკაი წერეთელზე. მართალია თ-დი აკაი დიდი ვინმეა და

მაზე ლაპარაკი ასე არ შეიძლება, მაგრამ რას იზამთ? რა გორც ძველი რომაელები ამბობდენ, — საყვარელია პლატონი, მაგრამ ქეშმარიტება კიდევ უფრო საყვარელიაო. ისე ჩვენც: მართალია ბ-ნი აკაის პარტიეს ცეცემთ, როგორც პოეტს, მაგრამ ქეშმარიტებას კი იმაზე უფრო მადლო ვაყენებთ. და ეს ქეშმარიტება კი დაგვიფარა ბ-ნი აკაიმ. საქმე იმაშია, რომ ამას წინეთ „მოგზაურში“ (№ 33) დაბეჭდილი იყო კორესპონდენცია სოფ. კობოზულიდან, რომელშიაც ბ-ნი აკაის პრალს დებდენ იმ-ში, რომ მან გლესს სანადგრო მიწა გაუყიდა 120 მან., რის გამო ორ გლესს შორის დიდი განხეთქილება ჩამოვარდნილიყო, და ბ-ნი აკაის თხოვდენ პასუხს. სიმწუხაროთ, ბ-ნი აკაიმ დღემდის პასუხი არ გვადიარსა. არ ვიცით, რას მივაწეროთ ეს მ-სი გაჩუმება. გვხსოვს, ამასწინეთ ბ-ნი აკაი წერდა ვახ. „ივერიაში:“ „ძალადობა, დარბევა, მიხტობა, ვალახვა და სხვ“ არ არის ქართველის ბუნება და ამ მხრით თავის დაქერა და გონიერება მართებს ჩვენ გლესობასო“ (№ 70). მაგრამ თუ გაჩანავებულ და ვალატაკებულ, მწიერ-მწყურვალ გლესობას „მართებს თავის დაქერა და გონიერება“, ვგონებ ქართველ თავად-აზნაურობასაც მართებდა ყოველივე ეს, და სხვათა შორის ისიც, რომ გლესის ნადელის გაყიდვაზე იმათ ხელი აელოთ. ნადელის გაყიდვა ქართველ მემამულეებისაგან რომ იშვიათი მოვლენა არ არის, ეს ჩვენ დიდი ხანია ვიცოდით, მაგრამ თუ ამას საქართველოს დიდებული მგოსანი ჩაიდენდა, ეს ჩვენ არ გვეკონა. ჩვენ ჯერ სავსებით კიდევ არა ვართ ამაში დარწმუნებული, ამიტომ ვთხოვლობთ, რომ ბ-ნი აკაიმ გადაჭირა გვიპასუხოს, მართალია თუ არა დასახელებულ კორესპონდენციაში მოთხრობილი ამბავი.

ბევრ ახირებულ აზრს და შეხედულებას აქვს ადგილი ქართულ პრესაში. ჩვენ ვიცით, მაგ. რომ ამ ორმოცდა ათი წლის წანეთ, ნეტარ ხსენებულ ივ. კერესელიძის „ციკარში“ მამინდელი ქართველი მკითხველი ამოიკითხავდა ცნობებს იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გაეთდეს მურაბა და ყელე სხვადასხვა ხილულობისაგან. ჩვენ გვეგონა, რომ ამ დროს სამუდამოთ გამოვეშვიდობეთ, მაგრამ მოცუყუდით. აიღეთ ვახ. „ივერის“ № 175-ს მეთაური და თქვენ დარწმუნდებით, რომ ივ. კერესელიძის დროს ჩვენ არც ისე დაეშორებოვართ. მართალია, „განახლებულ“ „ივერის“ მეთაურ წერილში თქვენ ვერ იპოვით ცნობებს იმის შესახებ, თუ როგორ კეთდება მურაბა ან ყელე, მაგრამ სამაგიეროთ აქ თქვენ ვაიგებთ, თუ როგორ უნდა იქცეოდეთ და გეჭიროთ თავი, როცა თეატრში ხართ. ბ-ნი გოგინაიშვილი თქვენ დარიგებას გაძლევთ, თუ როგორ უნდა იჯდეთ, როგორ უნდა ეწეოდეთ პაპაროხს, როგორ უნდა ილაპარაკოთ. ავტორი სასტიკათ კიცხავს იმათ, ვინც თეატრში თავისუფლათ იქცევა, დისციპლინას არ ემორჩილება და მით ბ-ნი გოგინაიშვილის, თავიდან ფეხებამდე ჯერტლმენს უსიამოვნებას აყენებს; ტყუილათ თუ არ მიუღია მას განათლება გერმანიაში, ამ დისციპლინით განთქმულ ქვეყანაში. მაგრამ მაც ყველაზე უფრო აბრაზებს ბ-ნი გოგინაიშვილს, ეს ის გარემოება, რომ ქართველები, ასე დაუდევარი ასე უზრდელნი მხოლოდ შინ, თავის სახლში არიან, თორემ სხვებთან, უცხო ხალხთან, ისინი მეტათ ზრდილობიანი და თავდამქერნი ყოფილან. მართლაც რა, თავის აგდება ეს ერთი ვიკითხოთ. მე კი ვიტყვი, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში ისევ ყელეს გაკეთების ცოდნას ვარჩევ ასეთ ყოველად უზრო ყუბლობას.

მაგრამ ყბედობაც არის და ყბედობაც. ყველა ყბედობას ერთნაირი გასაგალი არა აქვს, თუ შენ ქართველი ხარ და

რუსულათ ყებდობა, ამას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს და შეიძლება დიდ დანაშაულათ ჩავითვალონ. მაგრამ, თუ ქართულათ ყებდობა, ეს, რა თქმა უნდა, დიდ სამსახურში ჩაგთვალდება. აი ამას საბუთი. ამას წინეთ სამედიცინო სპეციალარა მარათაღა უნდა მომხდარიყო ბ. ს. ფირცხალავასა და პეტერ-ბურგის სტუდენტებს შორის, მაგრამ არ მოხდა, მხოლოთ იმ მიზეზით, რომ ორი მხარე ვერ შეთანხმდენ იმაში, თუ რომელ ენაზე უნდა ელაპარაკათ და ოქმები ეწერათ: ქართულათ, თუ რუსულათ. ბ. ფირცხალავა თხოულობდა, რომ მას მხოლოთ ქართულ ენაზე შეუძლია ჩვენების მიცემა, ვინაიდან ქართულ საზოგადო კრებებსა და დაწესებულებებში მას მხოლოთ დედა-ენის ხმარება აუცილებლათ მიაჩნია, და გარდა ამისა, თავის ინტერესებს იგი ქართული ენის საშუალებით უფრო დაიცავს. მეორე მხარე — სტ. გედევანიშვილი თხოულობდა, რომ რადგანაც მან ქართული ენა არ იცის, ამიტომ საქმის წარმოება რუსულ ენაზე იყოსო. რადგანაც ამის შესახებ ვერ შეთანხმდენ, ამიტომ სამედიცინო სამართალი აღარ შედგა. ეს შემთხვევა ღირსა მართლ ოდენ და ცინების და მეტი არაფრას. ვინაიდან ორივე მხარე აქ ყალბ ნიადაგზე იდგა და ორივე ცრუობდა, მაგრამ ფ. გოგიჩიშვილმა ამის გამოც გამოაცხო ერთი მეთაური (№ 176). ბ-ნ გოგიჩიშვილის წერილიდან გამოდის, რომ რადგანაც სტ. გედევანიშვილს ქართული არ ცოდნია არა თუ საფუძვლიანათ, არამედ „საყველპურად“*, ამიტომ ჩვენი ქვეყანა დაღუპულათ უნდა ჩაითვალოს. მას ველარაფერი ვეღარ უშველისო! საყველპუროთაც რომ ცოდნოდა ქართველ სტუდენტობას თავის დედა-ენა, მაშინ ხომ ჩვენ ბედს ძალლი არ დაყუფდა!

დღევანდელი ქრონიკა მც ერთთ დღევამირის გაცნობით მინდოდა გამეთავებინა. მაგრამ როგორღაც საუბარი ცოტა არ იყოს გაგვიგრძელდა. სწორე მოგახსენეთ, მე ამ დღევამირის გაცნობით მინდოდა დამეწყო საუბარი; თქვენ უეჭველათ გინტერესებათ, თუ ვინ უნდა იყოს ეს დღევამირიან სად, რომელ მხარეში აღმოჩნდა იგი? მოგახსენებთ მოკლეთ: მისი სახელი გახლავთ გ. კ. იგი ნაფარობდა „ცნ.-ფურცლის“ სვეტებზე. მისი მიზანია „კარლიკებთან“ (მესამე და ელემენტთან) ბრძოლა, მაგრამ რადგანაც თითონ დღევამირია, ამიტომ „კარლიკებთან“ ბრძოლა მაინც და მაინც დიდათ სასახლო არ უნდა იყოს. კიდევ სხვათ თავისივე მსგავს ბუმბერაზ არსებებს, დღევამირებს რომ შეებრძოლოს. თორემ კარლიკების დამარცხება რა ბიჭობა! ყოველ შემთხვევაში ბ-ნ ბუმბერაზს გ. კ.-ს ტუინის ღიტინი უნდა ჰქონდეს და განდიდების სენითაც უნდა იყოს შეპყრობილი. მისი განკურნება ჩვენ არ გვეგონა ხოლო მისი ტუინის ნაწარმოების დაფასებას იგი, იმედია, მოსწორება, ვისგანაც ჯერ არს. მინამ კი განისვენოს ილღუხიში.

ვინ მსარჩლებსა სომხის პროლეტარიანს?

(პასუხათ ბ-ნ აშხანაისს).

მკითხველს უეჭველათ ესმოება, თუ რას ამბობდა ჩვენი სომეხი აშხანაგი სომხების იდეოლოგებზე და თუ როგორ გვაფრთხილებდა ჩვენ იმათთან კამათის დროს. თუ თქვენ გაინტერესებთ სომხების ყოფა-ცხოვრება, წერდა იგი, და ვინდათ თქვით ან დაწერათ რამე ამ ხალხის მდგომარეობაზე ან კლასობრივ წინააღმდეგობაზე, ვაი თქვენი ბრალი! თუ კინტი დაძარით შესახებ სომხის ბურჟუაზიულ იდეოლოგიებისა, მუდამ ბურჟუაზიის თავგამოდებული დამცველი სომხური პრესა გააფრთხილებთ დაგეცემა თავზე და გაგაქვლეთ, იცოდეთო“ (მოგზ. № 35). მხოლოთ ახლა გავს „არშა-

ლუისში“ დაბეჭდილი წერილების შემდეგ გვესმის ჩვენ ამ სიტყვების ნამდვილი მნიშვნელობა. და მართლაც, სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგები არაფერს არ დაზოგვენ ოღონდ კი თავისი მოწინააღმდეგეები დაამარცხონ. იმათი შეხედულებით ამ მიზნისათვის ყოველივე საშუალება, ყოველივე ღონე შესაძლებელია ხმარებულ იქნას. სხვათა შორის ბ-ნ იშხანიანმა გვიჩვენა ამის დასამტკიცებელი საბუთი თავის წერილში „პროლეტარიატის განუვითარებელი იდეოლოგი“, რომელიც თავიდან ბოლომდე ჩვენ საწინააღმდეგეთ არის დაწერილი).

ბ-ნი იშხანიანი არაფერს არ ზოგავს, ოღონდ ჩვენ მიწასთან გავგასწოროს: უწმაწუთი ლანძღვა-გინება, პირობების შეურაცხყოფა, ცილისწამება, აზრის და სიტყვების გადამახინჯება — აი ის საშუალებანი, რომელთაც მიმართავს გაზ. „არშალუისის“ თანამშრომელი ჩვენ დასამცირებლათ. ჩვენ წერილს „სომხების და თათრების ურთიერთ დამოკიდებულებას ამიერ კავკასიაში“ ბ-ნი იშხანიანი უწოდებს „შაგირდის ნაკარნახევს“; თვით ჩვენ — ბავშვს, და ჩვენ მსჯელობას — ბავშურ მსჯელობას. მისი აზრით ჩვენ „ნაციონალისტური ფრაზეოლოგიით ვართ გატაცებული“, რომ ჩვენ „ქართველ მუშა ხალხს ვატყულებთ“, მაგრამ ჩვენი ავტორი იმედოვნებს, რომ ეს ხალხი „არ მიყვება თავის უსაფუძლოთ მოლაპარაკე იდეოლოგიებსო“ და ჩქარა გაიგებს, რომ „მისი წარმომადგენლები და მისი ინტერესების იდეოლოგები**“ დღესაც კიდევ ვერ აცდენიან ქართველს, სხვების მოძულე ნაციონალისტობას. გარდა ამისა ბ-ნი იშხანიანი ჩვენ გვაწერს იმას, ვითომც ჩვენ სომხის ბურჟუაზიის ვამტყუნებთ იმაში, რომ „მან უფრო ადრე და უფრო კარგათ მოახერხა რევოლუციაც ჩვენი ქვეყნის მრეწველობაში“; რომ ვითომც ჩვენ იმავე ბურჟუაზიას ბრალსა ვდებთ იმაში, რომ მან ეკონომიურ და კულტურულ ბრძოლაში დაამარცხა თავისი ეკონომიური მოწინააღმდეგეი და სხვალი კაპიტალები შექმნა. მაგრამ ავტორი არ ეპყაფილდება ამ ბრალდებით. მისი აზრით ჩვენ ვითომც ვამტკიცებთ, რომ „სომეხი ვრი პატივსაცემი და სანდო არ არის, ვინაიდან მისი ბურჟუაზია კულტურულ-ეკონომიურ ვეოლოგიაში ისეთი ნელი ნაბიჯით არ მიდიოდა, რომ მისი დაწვეა შეძლებოდა ქართველ და თათარ ბურჟუაზიასა შეს არის წერილი ბურჟუაზიის და აგარების მრწამსისათა. — დამენს ჩვენი ავტორი. „ეს არის ივერიისებურია და ცნობ.-ფურცლისებური“ (ჩვენ დავუმატებთ: „არშალუისებური“). ფ. მ.) მსჯელობა, და ამ აზრს არ უნდა იმეორებდეს ის ორგანო, რომელიც თავის თავს მარქსისტს ეძახისო“. თამამათ გაიძახის ჩვენი ავტორი. და მერე ვინა თქვა ეს? და მერე ვინ ამტყუნებდა ამაში სომხის ბურჟუაზიას, თუ მას მართლაც ამ საქმეში რაიმე წილი აქვს? საიდან შეთხზეთ, ან საიდან გამოიგონეთ ასეთა ჭორი, ბ-ნო იდეოლოგო! რისთვის იკისრეთ ღონ-კიხტის როლი და ქარის წისკელებს ებრძვიეთ? ჩვენ აი რას ვამბობდით სომხის ბურჟუაზიაზე: ამიერ-კავკასიაში სომხის ბურჟუაზია ბევრათ უფრო ძლიერია სხვა რომელიმე ადგილობრივი ერის ბურჟუაზიაზე; და აი სწორეთ ამ ბურჟუაზიამ, სამღვდლოების დახმარებით, სრულიათ შებოქსა სომხის მშრომელი ხალხი საშუალ-საუკუნოების იდეების,

*) ეს წერილი მოთავსებულია გაზ. „არშალუისის“ № 21-ში. ქართული თარგმანი, რომელითაც ჩვენ ვსარგველობთ, დაბეჭდილია გაზ. „ივერიაში“ (№ 174).

**) ჩვენ სრულებით ვემყარებით „ივერიის“ თარგმანზე, და ამიტომ ყოველგვარ პასუხის გებას იმის შესახებ, თუ რამდენათ თარგმანი დედანთან სწორეა, ჩვენ თავიდან ვიცილებთ.

ნაციონალისტურ შოვინიზმის საშუალებით. სომხის ბურჟუაზია და სამღვდლოება შეერთდნენ სომხის პროლეტარიატის დასაბნელებლად და თავიანთ მისწრაფებათა განსახორციელებლად. სომხის ბურჟუაზიამ წამოაყენა სომხის მშრომელი ხალხის წინაშე ერთი მხრით ნაციონალისტური იდეალი და მეორე მხრით სომხის სამღვდლოება და ორივე ეს ეროვნულ საქმეთა დასახა. ამ ნაირათ სომხის ბურჟუაზიამ და სამღვდლოებამ თავის-კერძო ინტერესები ეროვნულ ინტერესებთან გამოიყვანეს და ამ ანკესზე მოყვა სომხის მშრომელი ხალხი“ (მოგზ. № 33). იქვე ამას ვუმატებდით იმას, რომ „სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგიები, რევოლუციონურ ორგანიზაციებიდან დაწყებული კრედიტალურ წრეებამდე, ერთა შორის მტრობას, ქიშპობას და ფანატიზმს ავრცელებენ“, აი რას ვამბობდით, და აი რაში ვდებდით ჩვენ ბრალს სომხის ბურჟუაზიის (და მის იდეოლოგიებს, და იმის მაგივრათ, რომ ამაზე ვბასუხათ ჩვენ იდეოლოგიებს, იმათ ფრონტი შეცვალეს, ის, რასაც ჩვენ სომხის ბურჟუაზიაზე და მის იდეოლოგიებზე ვამბობდით, იმათ სომხის ერზე გადატანეს. ჩვენ კარგათ გვესმის, თუ რისთვის შეცვალეს ფრონტი სომხის იდეოლოგიებმა: ჩვენი ბრალდების უარისყოფა იმათ არ შეეძლოთ, ვინაიდან ეს აშკარა ტყვილის მტკიცება იქნებებოდა და ამიტომ ჩვენ მოგვაწერეს ის: რაც ჩვენ არ გვითქვამს. ამიტომ ჩვენ ვურჩევთ იმათ, სიტყვას ბანზე ნუ ადგებენ და პასუხი მოგვცენ იმაზე რაშიც ჩვენ იმათ ვამტყუნებთ. კიდევ კარგი რომ ყოველსავე იმას, რაშიც ჩვენ ბრალს ვდებთ სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგიებს, ამოწმებს თვით სომეხი ამხანაგი, რომელსაც თითონ თავისი საკუთარი თვალთ უნახავს ამ ვაგბატონის ოინები. „თუ ვინმე ეკონომიურ მდგომარეობაზე და მეურნეობაზე ელაპარაკება პროლეტარიატს, მაშინვე გამოხტებიან რამდენიმე იდეოლოგიები, რომელნიც თავის თავს მარქსისტებს უწოდებენ და პირზე ქაფმომდგარი იწყებენ ყვირილს სომეხთა ერის „ისტორიულ წარსულის შესახებო“ („მოგ. № 33). ვინ არიან ეს იდეოლოგიები?—მეკითხებით თქვენ, ბ-ნო იშხანიანი. ნუ თუ ესენი მუშა ხალხის ინტერესების დამცველები არიან? ჩვენ კარგათ ვიცით, თუ ვის იცავენ ასინი. და აი სწორედ იმათ შესახებ ვწერდით ჩვენც; აი სწორეთ იმათ მოღვაწეობას ვკიცხავდით. თქვენ კი ყოველივე ეს შეატრიალეთ და უკულმა აქციეთ. თქვენ სხვისა კილის წამებით და სხვისი სიტყვების და აზრის დამახინჯებით გინდათ ფონს გახვიდეთ. თქვენი კილის წამების ნიმუშები ჩვენ რამდენიმეთ უკვე ვიცით. ახლა მოვყავან იმის მაგალითს, თუ როგორ ამახინჯებთ თქვენ თავის მოწინააღმდეგის სიტყვებს. ჩვენ წერილში სხვათა შორის ნათქვამი იყო: „საუბედუროთ, სომეხებთან მეზობლათ, თითქმის კარდაკარ ცხოვრობდა თათრობა, რომელიც კონცებრივათ სომეხებზე დაბლა თუ არა, მაღლა არ დგას და რომელშიაც სარწმუნოებრივ ფანატიზმს კიდევ უფრო მაგრა აქვს ძირი გადატული“. აქედან აშკარაა, რომ თათრებს ჩვენ გონებრივათ სომეხებზე დაბლა ვაყენებდით; მაგრამ ბ-ნ იშხანიანს ეს ჩვენი აზრი ასე გადაუქმანინჯებია: „მას (ე. ი. ჩვენ) ხომ არ რცხვენინარ როდესაც თავის წერილში თათრის ერს სომეხებზე უფრო მაღლა თუ არა, არც მათზე დაბლა აყენებსო“. ვადამახინჯებაც სწორეთ ამას ქვია. რა საკვირველია, ისეთ კაცთან, რომელიც ასე ამახინჯებს თავისი მოწინააღმდეგის სიტყვებს, რომელიც მხოლოთ კილის წამების საშუალებათა გადის ფონს, პოლემიკა მეტათ საქმელა საქმა, თითქმის შეუძლებელიცაა. მიუხედავთ ამისა ჩვენ მაინც იძულებული ვართ ბ-ნ იშხანიანს პასუხი მივცეთ, ვინაიდან ამას თხოულობს საქმე, და არა პირადი მოსარტება.

დავენებოთ თავი ბ-ნ იშხანიანის ლანძღვა-გინებას, რომელიც მან პირადთ ჩვენ მოგვაყენა, და ვანვიხლოთ მხოლოთ ის, თუ რაში გვდებს ჩვენ იგი ბრალს. ავტორი ჩვენ ორ უმთავრეს ბრალს გვდებს: 1) ვითომც ჩვენ ნაციონალისტურ იდეებს ვადავებდეთ და 2) ვითომც ჩვენ სომეხ-თათრების უკუტის ასხანაში მარქსიზმისათვის გვედლატებოდა. განვიხილოთ ბრალდებანი ცოტა უფრო დაწვრილებით ცალ-ცალკე.

საინტერესოა ვიცოდეთ, თუ რით ამტკიცებს ბ-ნი იშხანიანი იმას, რომ ჩვენ სომეხ-თათრების ურთიერთობის გარკვევაში ნაციონალური მიდრეკილებანი გამოვიჩინეთ, რომ ყოველივე ის, რაც ჩვენ ამის შესახებ ვთქვით, „ნაციონალისტს შეფერის“, „ბურჟუაზიის და აგარაგების მრწამსს“ წარმოადგენს? როგორც ზევით აღვნიშნეთ, ჩვენი ავტორი ამის დასამტკიცებლათ ერთი მხრით იმას იმოწმებს, რომ ვითომც ჩვენ სომხის ბურჟუაზიის იმიტომ ვკიცხავდით, რომ ამ უკანავენილმა ქართველი და თათრის ბურჟუაზია დაამარცხა ეკონომიურ და კულტურულ ბრძოლაში, რომ მით „რევოლუციონალიზმი ჩვენი ქვეყნის მრეწველობაშია; მეორე მხრით ჩვენ ნაციონალისტობას ავტორი ხელდას ემაში, რომ ვითომც ჩვენ «თათრის ერს სომეხებზე უფრო მაღლა თუ არა, არც მათზე დაბლა ვაყენებთ». როგორც ზევითაც დავინახეთ, ყოველივე ეს თვით ავტორის მიერ არის მოქორებული და გამოგონებული, ან განზრახ ან კიდევ უნებლიეთ. ამნაირათ, როგორც ხელდავთ, ჩვენ სრულებით ცუდათ არ მოგვიხსენებია სომხის ხალხი, როგორც ერი, ჩვენ აავკმეთ მხოლოთ სომხის ბურჟუაზიის და მისი დამქა?-იდეოლოგიების მოქმედება სომხის პროლეტარიატის წინააღმდეგ მიმართული. მაგრამ აბა ახლა ყური დაუგდეთ ბ-ნ იშხანიანს, თუ როგორ იხსენიებს იგი თათრის ხალხს საერთოთა და მის პროლეტარიატს კერძოთ. „განა მომზადდება კი და კლასიურ ინტერესების შეგნება არ ესაქირიოება თათარ და სპარსელ მუშებს, ამ შეუგნებელ და საცოდავ ბრბოს, რომელიც ერთი მხრივ ბნელ ძალთა, თათარ პოლიციელთა, იარაღთ ხდება და მეორე მხრით კი ასრულებს თავის იდეოლოგ-პროვოკატორების ბრძანებას? ან ეგება „მოგზ.“ წერილის ავტორი ერთ ღონეზე აყენებს თათრის ბრბოს და მის მათხოვარ პროლეტარიატს ერთ მხრივ და მეორე მხრივ კი სომხის მუშა ხალხს? განა ამ სიტყვების ავტორს რაიმე უფლება აქვს სხვას უეკიჩინოს ნაციონალისტობა? განა მას შეუძლია ამის შემდეგ ურთიერთ პატივის ცემაზე და სხვადასხვა ერის პროლეტარიატის სოლიდარობაზე ილაპარაკოს, როცა იგი თათრის ხალხს „საცოდავ ბრბოს“ უწოდებს, როცა იგი თათრის მთელ პროლეტარიატს მათხოვარის სახელით ნათლავს? ახლა ჩვენ ვიცით, თუ რაგვარ „მარქსისტებთან გვაქვს საქმე. ახლა ჩვენ გვესმის, თუ რათ ესობა ლახვარივით გულში ჩვენი სიტყვები სომხის ბურჟუაზიის წინააღმდეგ! ახლა კი ვიცით, თუ რისთვის მოგვდგენ ჩვენ ისინი, როცა სომხის პროლეტარიატზე და მის კლასობრივ ინტერესებზე ლაპარაკი აღვძობით. ბ-ნ იშხანიანი „არშალისის“ ფურცლებზე ირწმუნება, რომ „სომეხ ბურჟუაზიის ექსპლოატაციის წინააღმდეგ იგი უფრო მედგრათ იბრძვის, ვიდრე ჩვენ ქართველ ბურჟუაზიის წინააღმდეგო“. ბ-ნი იშხანიანი მუ ღია იტოვებს, რომ ცარიელ სიტყვებს დღეს გასავალი არა აქვს, და ამიტომ უნდა დაგვისახელოს, სად, როდის ან რაში გამოიხატა ეს ბრძოლა? შეიძლება ეს ბრძოლა, როგორც ამხანაგი ხეჩო ამბობს მართლ იმაში გამოიხატა, რომ სომხის იდეოლოგიები მიდიან მუშებში, აღვხნებულათ ისერიან მაღალ ფარდოვან, ამაღლევკველ სიტყვებს, რომელშიაც შეუგნებელთა ეროვნულ გრძნობაზე მოქმედებენ“. დიხ ასეთები გახლავან სომხის პროლეტ-

ტარიტის დამცველები! თუ როგორ იცვენ ისინი ბურჟუაზიას, ამის შესახებ თვით ბ-ნი იშხანიანის წერილიც საქმარის საბუთს იძლევა. აქ იგი ქებით იხსენიებს სომხის ბურჟუაზიას, რომელმაც თურმე «რევოლიუცია მოახდინა ჩვენი ქვეყნის მრეწველობაში», რომელსაც თურმე დიდი ღვაწლი მიუძღვის ჩვენი ქვეყნის, ეკონომიურ და კულტურულ განვითარებაში». სწორეთ ამიტომაც ალბათ გვეკითხება ბ-ნი იშხანიანი: „განა ცოდვით ჩათვლება სომხის ბურჟუაზიას, თუ მან თავის კლასსობრივ გაბატონებისათვის თავის სასარგებლოთ გამოიყენა ყველა საზოგადოებრივი ძალები? დიახ, ბურჟუაზიის იდეოლოგიებისათვის აქ არავითარი ცოდვა არ არის! თუ სომხის ბურჟუაზია და სამღვდლოება გზას უზნევენ სომხის მუშა ხალხს, ამას ბ-ნი იშხანიანი საესვებით ამართლებს, რადგანაც ამას ბურჟუაზია თავის გაბატონებისათვის ჩაღის. რომ ამას ქადაგებენ ბურჟუაზიის იდეოლოგები, ეს ჩვენ დიდი ხანია ვიცით. მაგრამ ასე აშკარათ ეს არც ერთს ბურჟუაზიის იდეოლოგებს არ გამოუმჯღუნებია. ბ-ნი იშხანიანი ერთი ერთბაშად ურევს კლასსობრივი ბრძოლის იდეას და მუშა ხალხის ინტერესების დაცვას. მისი სიტყვებიდან ასე გამოდის, რომ თუ თქვენ კლასთა ბრძოლა გწამს, უეჭვლია ბურჟუაზიის ყველა ოინები, ყველა ზომები უნდა აქოთ და აღიღოთ, ვინაიდან ყოველსავე ამას კლასთა ბრძოლაში აქვს საფუძველიო“. ამიტომაც ეს ბურჟუაზიის იდეოლოგი გვისაყვედუდურებს, რომ „ჩვენ ძალიან ნაკლებათ გვესმის, თუ რა არის კლასთა ბრძოლა ისტორიაში“. საქმე ის არის, ჩვენო ბურჟუაზიის განვითარებულთა „იდეოლოგო“, რომ კლასთა ბრძოლას ჩვენ პროლეტარიტის თვალთა ხედვის წერტილიდან ვუყურებთ და თქვენ კი ბურჟუაზიის კლასთა ბრძოლას აღიარებთ. ბურჟუაზიის ყველა იდეოლოგი, მაგრამ მხოლოდ იმდენათ, რამდენათაც ეს ბურჟუაზიის ინტერესების სასარგებლოთ არის გამოსადეგი. სწორეთ ამ თვლით უყურებს კლასთა ბრძოლას ბ-ნი იშხანიანიც.

ახლა გავივით ის, თუ რაში ხედავს ბ-ნი იშხანიანი ჩვენი პრინციპების დაღატ? ბ-ნი იშხანიანის აზრით, ჩვენ „ტალახში ამოვსვარეთ დემოკრატიზმა და მარქსისტული პრინციპების დამცველი ორგანო გაეთხუზნეთ. სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგს ამაში კვრს უკრავს ქართველი ბურჟუაზიის ლიბორგანო „ივერია“, რომელიც ამბობს: „სომხებისა და თათრების ურთიერთობის შესახებ წერილში მახარაძეს კლასსობრივ ნიადაგზე ცოტათი ფეხი გაუსხლტაო“. შემდეგ „ივერიას“ მოყავს ჩვენი წერილიდან ის სიტყვები, რომლებიც სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგებს ეხება, როგორც ეს აშკარათ ჩანს წერილის შემდეგ სტრიქონებიდან, რომლებსაც ჩვენი მოწინააღმდეგე უყურადღებოთ ტოვებს. მაგრამ დავანებოთ თავი „ივერიას“ და ისევ ბ-ნი იშხანიანის წერილზე გადავიდეთ. ბ-ნი იშხანიანი მწუხარებით მოგვიხრობს, რომ სწორეთ „მოგზაურისაგან“ მოვლოდენ სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგები თათრებსა და სომხებს შორის მომხდარ სისხლის ღვრის ობიექტიურათ ახსნა-განმარტებას, მაგრამ დახეთ სომხის იდეოლოგების უბედურებას, „მოგზაურმა“ გაუტრუჟა იმათ იმედი! თურმე, სომხებსა და თათრებს შორის ატეხილ დავაში მოგზაურიც აცდა ობიექტიურათ მსჯელობას! ჩვენ არ ვიცით, რას უძახის ბ-ნი იშხანიანი ობიექტიურათ მსჯელობას: ჩვენ ვამბობდით, რომ სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგებს სამღვდლოებასთან ერთათ, დიდი ბრალი ედებათ იმ სისხლის ღვრაში და ქლელტა-ხოცვაში, რომელიც მოხდა და ხდება სომხებსა და თათრებს შორის. სომხის ბურჟუაზია თავისი ქადაგებით სომხის მუშებში სომხის ერის შესახებ, მის დანიშნულობაზე, მთელ სომხობის განკერძოებულ ინტე-

რესებზე ცდილობდა მტრობა, ქიშპობა და სიძულელი დაეთეს სომხის მუშა ხალხში სხვა ერის მიმართ. ამით იგი უნებლიეთ ამხალბდა ნიადაგს სისხლის ღვრისათვის. ამით ჩვენ სრულებით არ ვამართლებთ თათრის ბურჟუაზიას და მის სამაღვდლოებას, რომლებსაც ამ მხრით იგივე ბრალი ედებათ, რაც სომხის ბურჟუაზიის და მის იდეოლოგებს. მაგრამ თუ ჩვენ სომხის ბურჟუაზიას ვლაპარაკობდით განსაკუთრებით, ეს მხოლოდ იმიტომ ამ უკანასკნელს ბევრათ უფრო ძალია და გამავლობა აქვს, ვინემ თათრის ბურჟუაზიას. ჩვენ რა თქმა უნდა, არც იმას ვყოფდით უარს, თუ ბნელა ძალებმა რა როლს ითამაშეს ამ საშინელი სისხლის ღვრაში*); მაგრამ ჩვენ იქ ამაზე არ ვლაპარაკობდით. ჩვენ იქ გვინდოდა გვეჩვენებია ერთი უმთავრესი მიზეზთაგანი, რომლებმაც ხელი შეუწყვეს ამ სამარცხვირო სისხლის ღვრას ორ მოძმე და მეგობარი მუშა ხალხში. ამ მიზეზთა ჩვენ აღვნიშნეთ სომხის ბურჟუაზიის შოვინისტური ნაციონალიზმი, კრეოლიკარულ სამოსელში გახვეული, რომელიც მიმართულია სომხის მუშა ხალხის გონების და მათი კლასსობრივი შეგნების დასახშობათ. აი ეს განემოგება ან მოეწონა სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგებს და მის დამტკიცებს, მაგრამ ერთი ვეკითხოთ. აქ რა შუაშია ან ნაციონალიზმი ან პრინციპების დაღატი, ჩვენ გვესმის, რომ სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგებს არ ესაიამოვნებოდათ, როცა მათ ჩვენ საკუთარი სახე დავანახვეთ სარკეში. ჩვენ ვამბობდით, რომ „სომხის მუშა ხალხი რომ მომხალბეული ყოფილიყო და თავისი კლასსობრივი ინტერესები შეგნებული ქონებოდა, მაშინ არ მოხდებოდა ის „რაც მოხდა“. ბ-ნი იშხანიანის აზრით, ეს „ან ბავშვის მსჯელობა ან განზრახვი სიავე ორში ერთია. სომხს მუშების მოუშალბელობა და მათგან კლასსობრივი ინტერესის გაუგებრობა ამ ისტორიული დრამის მიზეზი რომ იყოს, — ამის თქმა იმას ნიშნავს, რომ, ან მუშა კლასს სომხს ბურჟუაზიასთან ერთათ აბრავლებენ ხსენებულ საქმის დაწყებას, ან ამბობენ, რომ იგი (ე. ი. მუშა კლასსი) ბურჟუაზიის ხელში ბრმა იარაღით მოქმედებდაო“. უბედურებაც ის არის. რომ, როგორც თათრის მუშა ხალხი თათრის ბურჟუაზიის და სამღვდლოების პრძანებებს ასრულებს, რასაც ბ-ნი იშხანიანი სრულებით არ უარყოფს, ისე სომხის მუშა ხალხი „სომხს ბურჟუაზიის ხელში ბრმა იარაღითა მოქმედებდა და დღესაც მოქმედებს. რომ ეს ასე არ ყოფილიყო, ჩვენ დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ თათრებსა და სომხებს შორის სისხლის ღვრა არ მოხდებოდა. მართალია ბ-ნი იშხანიანს ეს „ბავშვის მსჯელობათ“ მიაჩნია, მაგრამ თქმა ადვილია, და დამტკიცება კი ძნელი. დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ბევრ ადგომას მხოლოდ მუშა ხალხის მომხალბეული და თავისი კლასსობრივი ინტერესების შეგნებით თავიდან აცალბებულ იქნა მსგავსი შეტაკება. და ეს ასეც უნდა იყოს. მხოლოდ შოვინისტური ნაციონალიზმით დაბრმავებულთ შეუძლიათ სხვა ნიარათ იფიქრონ. ჩვენ კი, ვინც კლასთა ბრძოლის ნიადაგზე ვდგევართ, ვინც ყოველგან ყველაზე წინ დაიხარულთა ინტერესებს ვაყენებთ, ერთ წუთსაც ვერ ვუღალატებთ ჩვენ პრინციპებს. ჩვენ არ უარვყოფთ არც ერს, და არც ეროვნულ განხეთქილებას, და ყოველივე ეს ჩვენთვის სრულებით ფიქცია არ არის, როგორც ეს ზოგიერთებს გონიათ, მაგრამ ყოველივე ეს ჩვენ მიგვანია ისეთ მოვლენებაო, რომლებიც აღმოცენებულია კლასსობრივი ბრძოლის ნიადაგზე.

ბ-ნი იშხანიანი წუხს, რომ იგი ჩვენ ვრცელ პასუხს ვერ გვაძლევს, და მხოლოდ გაცვეთილი და ათას ჯერ გადაღე-

* იხ., მოგ. „ჩვენი წერილისა: „ბაქოს ამეცების გამო“ მოგვ.“ № 11.

ქილი ლიბერალური ფრანგებით კმაყოფილდება, გარდა იმისა, რომ ლანძღვა-გინებით, ცილის-წამებით და ჩენი აზრების და სიტყვების გადამახინჯებით იბრძვის ჩვენ წინააღმდეგ-სწორეთ მოგახსენოთ, ჩვენც ეწუხება, რომ მ-ნ იშხანიაშმა არ გაგვაგებია, თუ, მიი აზრით, რითი უნდა იხსნას სომეხ-თათრების ასეთი გაწვევებული ურთიერთობა ამიერ-კავკასიაში. ჩენი წერილიდან მკითხველი დაინახავდა, რომ 1) ბ-ნი იშხანიაშ თითონ ეკუთვნის ნაციონალისტების ჯგუფს, 2) იგი გამოდის როგორც სომხის ბურჟუაზიის იდეოლოგი და 3) მუშა ხალხის დაბრმავებაში იმასაც აქვს თავისი წილი.

ფ. მახარაძე.

პროფესიონალური კავშირები დასავლეთ ევროპაში.

(თარგმანი).

შრომასა და კაპიტალს შორის დიდი ხანია ბრძოლა სწარმოვებს.

მას შემდეგ რაც დაეცა დამოკიდებულ ხელოსანთა წოდება და მსხვილია კაპიტალმა ხელში ჩაიგდო საწარმოო იარაღები, თითონ ხელოსანი კი დაქირავებულ მუშათ გადაქმნა,—ეს დიდი ბრძოლა კაპიტალსა და შრომის შორის თან და თან უფრო ფართოვდება და ძლიერდება.

ბრძოლა მომზადებას, ორგანიზაციას მოითხოვს, ამიტომაც — იფეთქა თუ არა პირველად დიდებულმა ბრძოლამ, დაიწყო მუშათა კლასის ორგანიზაციამ შექმნის პირველი ცდა.

ინგლისში, რომელიც კაპიტალიზმის კლასიკურ ქვეყანას წარმოადგენს, დიდი ხანია საბოლოოთ დაეცა დამოუკიდებელი სახელოსნოები. იქ, დიდხანია სხვილ კაპიტალი-სტურმა წარმოებამ მოიკიდა ფეხი, დიდი ხანია გაჩნდნენ კაპიტალისტები და დაქირავებული მუშები და შრომას და კაპიტალს შორის ბრძოლასთან ერთათ ამ ბრძოლისთვის მზადება, ორგანიზაცია დაიწყო. პირველ პროფესიონალურ კავშირებს ინგლისში 200 წლის წინეთ ვხვდებით.

როგორც ინგლისის პარლამენტის ოქმებიდან ჩანს ჯერ კიდევ XVIII საუკუნის პირველ ნახევარში ყოფილა იქ მუშათა კავშირები.

1720 წ. თერძები ჩივიან პარლამენტში, რომ მათი შავი-გირდები რიცხვით 7000 კაცამდე შეკავშირდნენ, რათა სამუშაო დღის შემოკლება და ქირის მომატება გაიტანონ.

1717 წ. ლევონშირის და სომერსეტშირის მატყლის მუშები კარგა მოზრდილ კავშირს შეადგენდნენ. 1747 წ. გაჩნდა მატყლის მჩაყვთა ორგანიზაცია.

ინგლისის მოძრაობის ძველი მატეანები მოგვითხრობენ, თუ რა სახის ორგანიზაციები ქონიათ მუშებს თავდაპირველათ. ამ ნაირი ორგანიზაციები უმეტეს შემთხვევაში სასაღილოებში შეუქმნიათ, სადაც მუშებს ჩვეულება ქონდათ მუშაობის შემდეგ თავის მოყრასა და თავიანთ ქირ-გარამზე სჯაბასისა. ასე რომ უმთავრეს ცენტრებს მუშათა პირველდაწყებით ორგანიზაციებისა ტრაქტირები და სასაღილოები წარმოადგენდნენ.

ახალი წევრის მიღება უჩვეულო საიდუმლოებით იყო გარემოცული. ვისაც კავშირში შესვლა სურდა ჯერ ფიცი უნდა მიეცა ამხანაგებისათვის, შემდეგ მას სასტიკათ გამოაცდიდნენ და მხოლოთ ასეთი ცერემონიების შემდგომ მიიღებდნენ ორგანიზაციაში.

ორგანიზაციების ნაადრევი განვითარება მჭიდროთ დაკავშირებულია ინგლისის კაპიტალიზმის ადრე განვითარებასთან. მრეწველობის იმ დარგში კარგათ განვითარებულ და ძლიერ ორგანიზაციებს, სწორეთ მრეწველობის იმ დარგში ვხვდებით, რომელშიაც კაპიტალმა ყველა სხვებზე ადრე დაიბუდა. მუშა-

თა ორგანიზაცია აწრდილიეთ უკან დასდევდა კაპიტალიზმის განვითარებას.

XVIII საუკუნის დამლევს, როცა მანქანების ხმარებამ მთელი რეკოლიუცია მოახდინა მრეწველობაში და კაპიტალიზმის განვითარებამ დიდი ნაბიჯი გადადგა წინ, მუშათა ლტოლვილება კავშირებთა შეერთებისადმი ერთიორათ მატულობს. იბადება მრავალი ახალი კავშირები, ძველები კი ძლიერდება და მუშა ინსტინქტიურათ ცდილობს თავი დი-ცოს კაპიტალიზმის კარზე მომდგარ საშინელებათაგან.

თავდაპირველათ მუშას იმედა აქვს, რომ მას კანონი დაიფარავს.

პარლამენტში მუშათა პეტციებს დასასრული არა აქვს ამ პეტციებში ივინი ითხოვენ მანქანების მოსობას, მინიმა-ლური სამუშაო ქირის დაწესებას და შევირდთა რიცხვის შემცირებას.

მიუხედავთ ამისა ხმა მუშათა დარჩა ხმათ მდლადებლათ უღანბნისა შინა იმ პარლამენტში, რომელი მსხვილი ბურჟუაზიის წარმომადგენელთაგან იყო შემდგარი. ეს კიდევ არ კმარა! პარლამენტი ამხედრდა წინააღმდეგ მუშათა მოძრაობისა და კავშირთა. მან გააუქმა ძველი კანონი, რომლის ძალით მომრიგებელ მოსამართლეებს უფლება ქონდათ სამუშაო ქირის განსაზღვრისა, აუკრძალა სხვადასხვა დარგის მუშებს კავშირების და ორგანიზაციების მოწყობა, შეუდგა ხელმძღვანელ მუშათა დატუსაღებას და გამოსცა ახალი კანონი, რომელიც უკრძალავდა მუშებს რაიმე საზოგადოებათა დაარსებას.

ასეთი საზოგადოების დაარსებას კანონი საქმის მწარმოებელთაც უკრძალავდა, მარა უკანასკნელნი, რასაკვირველია, არავითარ ყურადღებას არ აქცევდნენ ამ გარემოებას და 1814 წელში ჩვენ ვხვდეთ „შეფვილდის სავაჭრო და მანუ-ფაქტურულ კავშირს“, რომლის უმთავრეს მიზანს შეფვილდის საქონელთა ფასის მოწესრიგება შეადგენდა.

როცა მუშათა შემავიწროებელ კანონებს სცემდა პარლამენტი, ამით მას მოძრაობის ჩაქრობა უნდოდა, რასაკვირველია; მას მხოლოთ ავიწყლებოდა ამ დროს ერთი ძველებური თქმულება: ბუნება რომ კარებში გაავლო, ფანჯრებიდან შემოვარდებო.

მოძრაობის განვითარებამ დამატკიცა, თუ როგორ ცდებოდნენ ივინი, ვისაც ამ მოძრაობის ჩაქრობის იმედი ქონდათ.

(შეუდევნი აქნება).

ღია წერილი "Черн Вестн."-ის გამომცემელს, ბ-ნ ნიკიტინს.

მოწყალო ჩემიწიფი!

როგორც თქვენ კარგათ უწყით, რამდენიმე „პატრიოტ მოწმეთა“ წყალობით, რომელთაც ჩემს შესახებ პროკურორის კამერაში განზრახ შეთხზული ტყუილები „აჩვენეს“, — მე რამდენიმე თვის განმავლობაში თავისუფლებას მოკლებული ვიყავ და, როგორც თავმჯდომარე ბათუმში მომხდარ მრავალი რიცხოვან ხალხის რამოდენიმე კრებისა, კანონდებულების 128—129 მუხლის ძალით, პასუხის გებაში ვარ მიცემული. ზემოხ-ენებულ „პატრიოტების“ ჩვენებათა სიყოლბე, იმედი მაქვს, ჩემი საქმის გარჩევის დროს დავამტკიცო სასამართლოში.

აქ კი მე მინდა აღვნიშნო თუ, რა როლს თამაშობდით თქვენ ზემოხსენებულ ინციდენტში. მას შემდეგ, რაც ჩვენ კოლექტიურათ გავედით თქვენი რედაქციისაგან, თქვენ აშკარათ დაიხმეთ ეგრეთ წოდებული „პატრიოტიზმა“: საე-ქვო რუსი პალმის ქართველებისადმი მძულვარება — უფრო

საეჭვო ქართველი ბ. ნიკიტინის სომხებისადმი მიუღივარებათ გადაიქცა. ასეთი „პატრიოტიზმი“ თქვენთვის ახალი ამბავი არ აოის. ჯერ კიდევ იმ დროს გეტყობოდათ თქვენ „პატრიოტიზმა“, როდესაც ვაზ. „ივერიის“ რედაქციის მდივანთ ბრძანდებოდათ, იმ ივერიისა, რომელიც ბბ. ველიჩკოთა და K⁰-ის ჩაგონებით ერთ ერს მეორე ერს უსისებდა და ერთ-მანერთზე ამხედრებდა. სწორეთ ასეთი „პატრიოტიზმი“ წყალობით იყო, რომ თქვენ შეეჩუქებოდათ იტრუეთ და გაზეთის ფურცლებზე ცილის წამება გამოაფინეთ. თქვენი გაზეთის რედაქციის ყოფილ წევრთა კოლექტიურ წერილის საპასუხით— ჩემს ძალა-უნებებურ არ ყოფნის დროს—ორი წერილი დაიბეჭდა: ერთი თქვენი („Pro domo sua“) და მეორე თქვენი „მულმივი თანამშრომლის“ ბ. C.-ს «Въ отвѣтъ г. Варганыяну»¹. შემდეგ, ზემოხსენებული ინციდენტის ფაქტიური მხარე, რომელიც თქვენ ყოველად მოუხრიდებლათ შეღახეთ და დაამახინჯეთ აღადგინა ვაზ. „H. 06.“-ში ე. ვარტანიანმა. ამ უკანასკნელს, რამდენადაც შემახსოვს თქვენ ვეღარაუფერი უპასუხეთ, ასე რომ მის წერილში მოყვანილი ფაქტების სინამდვილე დამტკიცდა. ამიტომ მე დამრჩენია მხოლოდ და ვაფასო თქვენი საქციელი; მანამდე კი მოვიყვან ერთ ფაქტს თქვენი „მულმივი თანამშრომლის“ ცხოვრებიდან. ერთ-ერთ ნებადართულ სახალხო კრებაზე ბათუმში 25 მაისს ერთმა ქართველმა ორატორმა მრისხანე ბრალდებით მიმართა იმ ვაჟბატონს, რომელმაც გურულთა და მეგრულთა შორის განხეთქილება გამოიწვია.

როგორც ქართულ პრესაში გამოიკვეთა, ეს „ვაჟბატონი“ ყოფილა თქვენი „მულმივი თანამშრომელი“. ასეთი ყოფიქცევა თქვენი „მულმივი თანამშრომლისა“ სრულიად გამართლა მისმა ამნაირმავე ყოფიქცევამ ბათუმში. ის გარემოება, ბ. ნიკიტინი, რომ ჩვენების მოსმენის შემდეგ თქვენ დაუყოვნებლივ დაითხოვეთ ორი „მოსამსახურე პირი“, რომელთა მიერ ჩემ შესახებ ცილის წამების გავრცელება ჩვენ გამოვამჟღავნეთ, — ამტკიცებს, რომ თქვენ არ უარყოფდით ასეთ ცილის წამებას. ხოლო ის გარემოება, რომ თქვენ, ისარგებლეთ რა ჩემი არ ყოფნით და მჭიდრო კავშირით შეეკარით ცილის წამების ავტორს, რათა აშკარად, ამხედრებულიყავით ჩემ წინააღმდეგ, გქმნის თქვენ არა თუ მხოლოდ მონაწილეთ, არამედ უმთავრეს პასუხის მგებლათ იმ ხრიკებისა, რომელიც თქვენ მოამართეთ ჩემს წინააღმდეგ, როგორც წინააღმდეგ სომხისა.

ხოლო თქვენ მიერ წამოთქმული ორქოფი წინადადება „მე არ შემიძლია არავის გასამართლებოა“—უფრო გარკვევით ახსიათებს თქვენ ყოფა-ქცევას, მიუხედავით იმისა რომ თქვენ ყოველ დღე ასამართლებდით მოუხრიდებლათ ყველას თქვენს გაზეთში—ზოგს აქებდით და ზოგს კი ციხავდით დაროცა ეს გასამართლება თქვენ „შინაურის“ მოქმედებას შეეხებოდა, —ორ აზროვან ფრაზს ამოუფარეთ. თქვენ გაზეთში მოთავსებულ წერილებმა, რომელნიც სომეხთა წინააღმდეგ იყო მიმართული, საბოლოოდ განამტკიცა თქვენი რეპუტაცია, და დამტკიცა ის ბრალდება, რომელიც თქვენი „მულმივი თანამშრომლის“ წინააღმდეგ ამართა ქართველ ორატორმა. ახლა კი ნათლათ გამოაშკარავდა თქვენი და თქვენი „მულმივი თანამშრომლის“ ზნეობრივი ფიზიონომია. ჯერ-ჯერობით მხოლოდ ამაზე მინდა მივაქციო თქვენი ყურადღება.

ვ. ვარტანიანცი.

წერილები რედაქციის მიმართ.

ბატონო რედაქტორო!

გთხოვთ ამ ჩვენ წერაღეს ჯაგე დაუთმოთ და მით საშუალება მოგვეთ უდრეში მადლობა გამოვეუხადოთ საქემო დახმარებისათვის ბ-ნ ექიმ ივანე გომართელს, რომელმაც ოცს აკვასტოს სოფ. ჩიბათში უსუსეიდლოთ დახმარება აღმოუჩინა დარბა სსზოგადგობას და გარდა ამისა შეგვებრდა, რომ თვეში თითოჯერ ჩამოვალ და სსზოგადგობას დარბა წვერებს დახმარებას აღმოვეჩენ ქეიმობის მხრითო. სსზოგადგობას მინდობალებათ.

- 1) მარგოზ ჩხევიძე.
- 2) მღ. მისე ჯობინაძე.
- 3) ქექთამე თნისაშქსე ოზაგველაძე.

პართული თმატრი.

(„ლაღატი“, დრამა სუმბათაშვილის)

ლაღატი! ეს სიტყვა ძალიან დამახასიათებელია ქართული წარმოდგენებისათვის. ირგვლივ დაღატი! დაღატობენ მსახიობები, დაღატობს რეჟისორი, დაღატობს საზოგადოება, ერთი სიტყვით ყველანი დაღატობენ საბრალო ქართულ წარმოდგენებს. სწორეთ ასეთი დაღატი დაეინახეთ ჩვენ ორშაბათს სახელაწიფო თეატრში, სუმბათაშვილის „ლაღატის“ წარმოდგენის დროს. „ჰაერში ლაღატის სუნი დგას“ —ამბობს სულეიმან-ხანი და ასე გგონია რომ ეს სიტყვები შეეხებთან მსახიობებს, საზოგადოებას და არა იმას, რასაც ნამდვილათ უნდა შეეხებოდენ. მართლაც, რას წარმოადგენდა ამ სეზონის პირველი ქართული სპექტაკლი, თუ არ დაღატს. საზოგადოებამ რომ უღალატა წარმოდგენას და თეატრი ნახევრათ ცალიერი იყო ეს არ ახალია, ძველია. აგრეთვე არ ახალია, ძველია ისიც, რომ ჩვენი მსახიობებმა თითქმის საერთოთ, კოლექტიურათ დაღატობდენ წარმოდგენას. დაღატობდა სულეიმან-ხანი, დაღატობდა ოთარბეგი, საბა-ბერი, დათო, ერეკლე, და რუქაია...

ბ. შალიკაშვილი გარვენობით, გრძობით უფრო გაიოზ ფაღავას მოგაგონებდათ, ვინემ მრისხანე სულეიმანს. არავითარი გამომეტყველება მრისხანებისა და სისასტიკისა მის პირისახეს არ ემჩნეოდა. სულეიმანი—ეს ნამდვილი არაბი, ჯიშინი, როგორც არაბული ცხენი, რომელიც უბრალო ჩრდილის დანახვაზე ყალყზე დგება და ნაპერწკლებს ყრის თვალთავან—მულამ იქვინი, ყურ-დაცქვეტილი, სასტიკი, დაუნდობელი—ბ. შალიკაშვილის წარმოდგენაში ძალიან ფერმკრთალი გამოვიდა.

ოთარბეგიც (ბ. გუნია) ძალიან სუსტი იყო. მან პირველ ორ მოქმედებაში ვერ დაუხატა საზოგადოებას „განდგომილი“, გათახსირებული, ოდენლაც გმირის, მაგრამ ახლა სულეიმანის წინაშე ჰიასავით მხოხავი ოთარბეგის სახე. მესამე მოქმედებაში იმ სცენის დროს, როდესაც გააფთრებული ოთარი, აღ-რაზაყის მოკვლით შეშფოთებული ღვთის რისხვასავით შეეპოება ერთმანერთზე მიწეულ ქართველებს და სარსელებს შორის. ბ. გუნია სრულიად უფერული იყო, მისი თამაში ამ დროს მხოლოდ მაღალი ხმით ყვირილი გამოიხატა. იბნ-საადს ისე უღაზათოთ და ზეპირათ მისცა ბეჭედი, ისე მშრალათ, მშვიდათ წარმოთქვა სიტყვები: აი, წაიღე ჩემი ბეჭედი და გასწი მთებში-ო“, რომ გგონებოდა საღლაც სატრფლსთან აგზანის და ბეჭედს ატანს საჩუქრათო.

ზეინაბთან სცენაშიაც სუსტობდა ბ. გუნია—ოთარი და

ის სულიერი ტრაგედია, შინაგანი რევოლუცია, რომელიც ამ დროს ოთარის არსებაში ხდება ჩვენ ვერ დავინახეთ.

საბა-პერი (ბ. დადიანი) თანამედროვე ხუცესს უფრო გავდა, რომელიც „დრამის“ ფულის გადაყვანაზე წუწუნებს, ვინემ ფანტიკოს მსოვან გმირს.

დათო, ეს ახალგაზდა საქართველოს განხორციელება, თავგანწირული, მარდი, გატაცებული, ვულკანივით აგზნებული და უშიშარი ქაბუცი ბ. სვიმონიძის დასურათებაში რაღაც უღაზათო, ტლანქ, მოუხეშავ არსებას გავდა. ამ აქტიორის უმთავრესი ნაკულლოვანებას მიხრა-მოხრის სიზანტე, ერთი და-იგივე ექსტეზები და ერთი და იმავე კილოთი ლაპარაკი შეადგენს.

ერეკლე არც წყალი იყო და არც ღვინო—უფრო კი წყალი, რადგან ბ. ჩარკვიანმა, რომელიც ამ როლს თამაშობდა ვერავითარი „ხასიათი“ ვერ დავინახე, თუმცა ამ ტიპის დახასიათებაში პიესის ავტორსაც დიდი ბრალი მიუძღვის.

ქ. კარგარეთელი (რუქაია) ზედ-გამოჭრილი თანამედროვე შანტანების შანსონეტკა იყო. მისი თამაში თავიდან ბოლომდე შეუსაბამო მიხერა-მოხერას და ლამაზი პოზების ამოძებნას წარმოადგენდა. რუქაიას ცბიერება, გაიდვერობა, მპქციერობა, ველური გრაცია, კატის სისწრაფე—ყველა ეს არსად ჩნდა და თვალწინ თანამედროვე, შაბლონური რუქაია გვედგათ.

ქ. ჩხეიძე ზეინაბის როლს თამაშობდა. ეს როლი თავისთავად ისეთი ძნელი და რთულია ავით ამ ტიპის სიყალბის წყალობით, რომ მისი სრულიად დაძლევა მეტათ დიდ ნიქს და გამოცდილებას შეუძლია. მიუხედავად ამისა ჩვენ არ შეგვიძლია არ გამოვტყდეთ, რომ ქ. ჩხეიძემ პიესის სძლია ეს სძნელო როლი. უმთავრესი ნაკულლოვანება ახალგაზრდა მსახიობი ქალისა ჩვენის აზრით იყო ზეინაბისათვის შეუფერებელი გარეგნობა და „პოზიროვკა“ (ეს საზოგადო ნაკლია ქ. ჩხეიძისა) გარეგნობით იგი 18 წლის ქალს გავდა. პირველ ოთხ მოქმედებაში ქ. ჩხეიძეს რაღაც სიზანტე და უგულობა ემჩნეოდა და ნესამე მოქმედების შესანიშნავი მონალოგები ვერ იყვენ ისე კარგათ წამოთქმული, როგორც ამ მსახიობს შეეფერება. მაგიერში მეხუთე მოქმედება ნამდვილი „chét-d'euvre“-ი იყო სახიობისა. აქ ქ. ჩხეიძემ არ დაიშურა თავისი ტემპერამენტი და სავსებით დახატა უბედური დედის და ბედნიერი დედოფლის სულის კვეთება.

შესანიშნავი იყო, როგორც გარეგნობით, ისე თამაშითაც ბ. შათირიშვილი—ყარა-უსუფი. მისი სახე და ფიგურა ახლაც თვალწინ მიდგას: გაიდვერული, სასტიკი, შაგრამ სულმდაბალი, მელური გამომეტყველება, ჩაყარნილი მკერდი, წეროსავით წაწვდილი კისერი—ნამდვილ ყარა-უსუფის გარეგნობას წარმოადგენდა. შემპარავი ლაპარაკი, ცბიერი კილო და სულიერი წინაშე ელიქენელობა შეგნიერათ გამახატა ბ. შათირიშვილმა და დავგიმტყიცა, რომ ბეჯით და მუყაით აქტიორს მცირე როლშიაც შეუძლია სულის ჩაბერვა და უნარის გამოჩენა.

ქ. ლეჟავას თამაშმა საესებით დააკმაყოფილა მაყურებლები—მან უჩაქლოთ შეასრულა გულ-უბრყვილო გაიანეს როლი. ის სცენა, როდესაც გაიანე დათოს შეეხეზება ისეთი სინამდვილით და ხელოვნებით გადმოგვცა, რომ ყველანი აღტაცებაში მოიყვანა. პირველ გამოსვლისთანავე ეტყობოდა ქ. ლეჟავას, რომ თავის თავს საკუთარ როლში გრძნობდა და ეს პირველი შთაბეჭდილება გაამართლა კიდევც. სცენაზე, როგორც სინამდვილეში, ისე ხედავით ცქრიალა, უმანკო არსებას, რომლის სპეტაკსა და უბრყვილო ბუნებას ჯერ არა-

ვითარი ქუჭყი არ მიკარებია. გაიანეს და მაიკოს სცენაზეც შეგნიერათ ჩაიარა, ყოველი სიტყვა საბრალო გაიანეს, რომელსაც ჯერ დათომ და მერე მაიკომ აუხილეს თვლები მაიკოსის ყოფაქცევაზე,—გულს ხვდებოდა და სიბრალოლის გრძნობას უღვიძებდა მაყურებელს. კი-კი.

განცხადებანი

ქართული წარმოდგენა

სახსზინო თეატრში.

ორშაბათს, 3 ოქტომბერს,

ქართული დრამატიული საზოგადოების დასის მიერ

წარმოდგენილი იქნება:

— ზირველათ ახალი ზიქსა —

I.

ნიკოპარი

დრამა ოთხ მოქმედ. კოსტოტოვისა. თარგმ. ვ. გუნიასი.

II.

გებრის საღერელი

ვოდვე. ერთ მოქმედ. მაზურკევიჩისა. თარგ. დ. აწყურელისა.

მონაწილეობას იღებან: ქბ-ნი ტასო აბაშიძე, ნ. გაბუნია-ცაგარლისა, მ. მღვიანი. ა. ნებეირიძე, ნ. ჩხეიძე. ბ-ნნი: ვ. აბაშიძე, ვ. გუნიასი, შ. დადიანი, ს. სვიმონიძე, კ. ყიფიანი, კ. შათირიშვილი, დ. ჩარკვიანი, ვ. ურუშაძე.

წარმოდგენა დაიწყება 8 საათზედ.

ადგილების ფასი: ლოქები 2 მანეთიდან 10 მანეთამდე, ბალკონი 60 კაპეკიდან 75 კაპეკამდე, ამფითეატრი 1 მან. გალერეია 25 კაპ.—35 კაპეკამდე. **შეზირდებისათვის აღმადგები 40 კაპ.**

მზადდება წარმოსადგენად მარუჩა, სულით ოზოლენი, შიო თაჰალი, ჟოხუი.

რეჟისორი ვალერიან გუნიასი.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА ЕЖЕДНЕВНУЮ ОБЩЕСТВЕННО-ЛИТЕРАТУРНУЮ И ПОЛИТИЧЕСКУЮ ГАЗЕТУ

„ВОЗРОЖДЕНИЕ“

1-й № выйдеть 1-го октября.

ПОДПИСКАЯ ЦЕНА:

Для городскихъ подписчиковъ съ доставкой	На годъ 6 руб.	На 6 мѣсѣцъ 3 руб.	На 3 мѣсѣцъ 1 руб. 50 к.	На 1 мѣсѣцъ 50 коп.
Для иногородныхъ подписчиковъ съ пересылкою	7 руб.	3 руб. 50 к.	1 руб. 75 к.	60 коп.

Подписка принимается въ конторѣ газеты „ВОЗРОЖДЕНИЕ“, Тифлисѣ, Головинскій пр., д. бр. Зубаловыхъ (входъ съ Давидовской ул.). Плата за объявленія: за строку петита впереди текста 10 коп., позвди текста—5 коп. Съ января 1906 года „ВОЗРОЖДЕНИЕ“ будетъ выходить съ еженедѣльнымъ иллюстрированнымъ приложениемъ съ карриатурами, при чемъ оба изданія будутъ стоить 10 руб.

Редакторъ П. А. Гомуа.

Редакторъ-издатель кн. П. I. Тумановъ.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.